

Regionstorlek och demokrati

– *Möjliga effekter av en sammanslagning
av Värmland och Västra Götaland*

Anette Gustafsson & David Karlsson

Oktober 2010

Innehåll

1. Introduktion	1
2. Storlek och demokrati – tidigare forskning	3
3. Regionstorlekens betydelse för politikerns nöjdhet med service och demokrati – resultat från en enkätstudie.....	5
<i>Erfarenheter från Västra Götaland efter reformen på 1990-talet.....</i>	<i>5</i>
<i>Demokrati och service i stora och små landsting/regioner.....</i>	<i>7</i>
4. Regionstorlek och demokrati – resultat från en intervjustudie.....	18
<i>Undersökningens genomförande.....</i>	<i>18</i>
Uppfattningar om nuvarande organisering och föreslagna förändringar på den regionala nivån	20
Uppfattningar om demokratiska konsekvenser av en regionsammanslagning	24
<i>Konsekvenser för partiernas rekrytering och interna arbete</i>	<i>28</i>
<i>Fritidspolitikernas möjligheter att fullfölja uppdraget i en framtida storregion</i>	<i>31</i>
5. Sammanfattning och slutsatser: Demokratin i Region Västsverige.....	35
Referenser	40
Bilaga 1: Intervjupersoner	
Bilaga 2: Intervjuguide, telefonintervjuer	

1. Introduktion

Under lång tid var Sveriges regionala indelning en av den offentliga sektorns mest stabila institutioner men idag är den regionala organisationen under omprövning. Västra Götaland var tillsammans med Skåne pionjärer när man i slutet av 1990-talet genomförde länsammanslagningsslagningar och överförde bland annat ansvaret för den regionala utvecklingspolitiken från de statliga länsstyrelserna till de då nya storregionerna. Den statliga Ansvarskommittén har i sitt slutbetänkande från 2007 (SOU 2007:10) föreslagit en regionreform för hela Sverige med Västra Götalands och Skåne som förebilder. Efter utredningsförslaget har diskussionen om nya reformer dragit ut på tiden, bland annat beroende på partipolitisk oenighet i riksdagen. Men under flera år har samtal förts om olika alternativa lösningar, där fördelar och nackdelar med nya regionala konstellationer har prövats.

Ett av de förslag som förts fram är att Landstinget i Värmland bör slås samman med Västra Götalandsregionen. Det finns många band mellan de två länen, bland annat de starka banden med Norge och det gemensamma ansvaret för Vänern. Men samtidigt finns på sina håll farhågor för att en region som växer sig för stor kan få negativa konsekvenser för det demokratiska arbetet.

Denna rapport är skriven på uppdrag av Västra Götalandsregionen, Landstinget i Värmland och Region Värmland. Studiens syfte är att öka kunskapen om vilka demokratiska konsekvenser en sammanslagning av de två länen skulle få, och då i synnerhet för fritidspolitikens möjlighet att fullfölja sina uppdrag.

Vi som har författat rapporten, Anette Gustafsson och David Karlsson, är båda filosofie doktorer i ämnet offentlig förvaltning och verksamma vid Göteborgs universitet. Vi är helt oberoende av våra uppdragsgivare och har fått full frihet att utforma undersökningen på vårt eget sätt och avgöra vilka slutsatser som kan dras av den. Under vårt arbete har Yngve Johansson (Västra Götaland) och Thorbjörn Svärd (Region Värmland) fungerat som kontaktpersoner. I projektet slutskede har Yngve Johansson lämnat sin tjänst och ersatts av Lennart Löfgren. Vi vill rikta ett tack till våra kontaktpersoner för deras goda råd och hjälp med praktiska tjänster som att hitta adresser och telefonnummer till våra intervjupersoner.

Rapporten har fem kapitel. Efter detta korta inledningskapitel diskuteras i kapitel 2 frågan om regionstorlek och demokrati generellt. Här ges en översikt av vad tidigare forskning har att säga om betydelsen av befolkningens storlek i en demokrati. I kapitlet sammanfattas även resultaten från en studie av hur Västra Götaland och Skåne påverkades av sammanslagningsslagningarna i slutet på 1990-talet. I kapitel 3 analyseras resultat från enkäten Kommun- och landstingsfullmäktigeundersökningen 2008-2009 i syfte att utröna om det finns några samband mellan hur stora Sveriges landsting och regioner är och hur nöjda politiker är med hur servicen och demokratin fungerar.

I rapportens fjärde kapitel redovisas resultat från en intervjuundersökning som genomfördes under augusti och september 2010. 24 folkvalda politiker i Värmland och Västra Götaland har i denna undersökning tillfrågats om hur de ser på möjligheten av en sammanslagningsreform, och då med särskild tonvikt på demokratiska konsekvenser och möjligheterna för fritidspolitiker att verka i en sammanslagen region.

I det avslutande femte kapitlet sammanfattas kortfattat rapportens resultat.

Huvudförfattare för kapitel två och tre är David Karlsson medan Anette Gustafsson är huvudansvarig för det fjärde kapitlet. David har inom ramen för forskningsprojekten *Lokalt politiskt ledarskap* (Förvaltningshögskolan) och *Politiker tycker om demokrati* (Statvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet) varit delaktig i genomförandet av de enkätundersökningar som ligger till grund för kapitel tre. Anette har genomfört den intervjuundersökning som kapitel fyra bygger på. För kapitel ett och fem svarar författarna gemensamt.

Anette Gustafsson och David Karlsson
Göteborg, Oktober 2010

2. Storlek och demokrati – tidigare forskning

Det grekiska ordet *demos* (folk) som utgör det första ordledet i begreppet demokrati (folkstyre) används inom statsvetenskapen som en beteckning för det folk som i en demokrati styr sig självt. I en flernivådemokrati som Sverige har varje politisk nivå sitt eget *demos*, där kommunernas *demos* står för den lokala och nära gemenskapen och staten för de stora och övergripande frågorna. Den regionala mellannivån intar en mellanställning mellan det lokala och det nationella, och många har påpekat att denna politiska nivå ständigt också kommer på mellanhand när det gäller uppmärksamhet i media och intresse från medborgarna (Erlingsson 2009).

Sedan demokratins gryning har man tvistat om hur stort ett *demos* bör vara för att demokratin skall fungera på bästa sätt. För de gamla grekerna, till exempel Aristoteles, var stadsstaten den naturliga enheten. Han menade att en demokratisk gemenskap inte borde vara större än att man kunde samlas på ett torg för direktdemokratiskt beslutsfattande och att varje medborgare i princip skulle ha chansen att känna alla de övriga. Under lång tid efter den grekiska demokratins fall förknippades demokrati med ett styrelseskick i staden. Det var först på 1700-talet som idén att demokrati skulle kunna förverkligas genom ett representativt system uppstod, och att man därmed kunde tänka sig folkstyre i ett *demos* som var större än en stad.

Men fortfarande lever hos många en föreställning kvar om att vissa värden går förlorade när ett *demos* blir för stort. Avståndet mellan makthavarna och folket ökar och det relativa inflytandet för den enskilde minskar ju större ett *demos* blir.

De flesta diskussioner om indelningsförändringar och demosjusteringar brukar emellertid inte ta sin startpunkt i demokratiska resonemang. Istället lyfts mål om att öka de offentliga verksamheternas effektivitet fram. Och även om det finns konkurrerande teorier kring hur en organisations storlek kan påverka dess verksamhet tack vara stordriftsfördelar och samordning. Tanken är att specialiserade enheter och en koncentrerad administration ska leda till ekonomiska vinster.

Att större är bättre ur demokratisk synvinkel är dock inte alls säkert. Den forskning som funnits på området, och som nästan uteslutande ägnat sig åt att granska hur demokratin fungerar i kommuner av olika storlek, har pekat på många fördelar hos det lilla *demoset*. Det har bland annat visat sig i ett flertal länder att medborgare i små kommuner är mer delaktiga i de demokratiska processerna, man har större kunskaper och intresse för den lokala politiken och förtroendet för de lokala ledarna är större (Baldersheim et al. 2003; Johansson 2007). Dessutom tycks det som att åsiktsöverensstämmelsen mellan väljare och valda är högre ju mindre kommunen är (Wohlgemuth 2006).

Ett viktigt begrepp i sammanhanget lanserades av Robert Dahl och Edward Tufte i den för ämnet centrala studien *Size and democracy* (Dahl och Tufte 1973). De menade att

faktorn *systemkapacitet* måste vägas in när de demokratiska konsekvenserna av ett demos storlek avgörs. Även om Dahl och Tufte accepterade att det finns demokratiska fördelar med mindre demos så menade de också att det är helt avgörande för demokratins funktion att verksamheten är effektiv. Om inte organisationen har förmåga att effektivt genomföra den politik som folket önskar, ja då spelar det ingen roll hur väl de demokratiska beslutsprocesserna fungerar. Ett demos måste därför alltid vara ”tillräckligt stort”. Vad ”tillräckligt” betyder är sedan en öppen fråga där arten av och omfattningen på de verksamheter som ett demos ansvarar för är avgörande.

I en överförd bemärkelse kan systemkapacitetsargumentet också gälla demokratins effektivitet. Alla forskningsresultat om det lilla demosets förträffligheter bygger på föreställningen att deltagardemokratiska ideal är viktiga. Om man istället sätter valdemokratin i centrum finns det många tecken som tyder på att demokratin stärks i större demos, det visar forskning som bedrivits på kommunal nivå.

Det är nämligen i större demos som partierna, även de mindre, har tillräckligt stora organisationer för att kunna driva effektiva valkampanjer. Rekryteringsunderlaget för kandidater till politiska förtroendeuppdrag ökar också med folkmängden. I större kommuner är konfliktgraden mellan partierna högre och fullmäktigeledamöter ser sig i högre grad som företrädare för just sitt parti. Partiskillnader och partiorienterade folkvalda är en förutsättning för att den centrala mekanismen ansvarsutkrävande skall fungera i en valdemokrati som den svenska (Karlsson 2007b). Dessutom finns tecken på att politikernas och medborgarnas värderingar är olika i större och mindre kommuner, där pluralismen och tolerans för olikhet är vanligare i större kommuner. Kvinnor och invandrare är också bättre representerade i större kommuner (Karlsson 2007a).

3. Regionstorlekens betydelse för politikens nöjdhet med service och demokrati – resultat från en enkätstudie

Den tidigare forskningen om storlek och demokrati har alltså tungt vilat på studier av kommuner. Det finns dock många skäl att vara försiktig när man vill överföra dessa resultat från kommunal till regional nivå. Det är svårt om inte omöjligt att åstadkomma en demokrati med de deltagardemokratiska värden som är möjligt i en liten kommun. Det är därför som denna studie kommer att titta närmare på vad som specifikt spelar roll för hur demokratin fungerar i landsting och regioner.

I forskningen om kommuner har man normalt fått nöja sig med att jämföra stora och mindre kommuner. Den sista kommunsammanslagningen i Sverige genomfördes 1977 när Bara kommun uppgick i Svedala. Vad som skulle hända om man slog samman två kommuner idag kan man bara spekulera kring.

Men på den regionalpolitiska nivån har vi faktiskt två mer aktuella facit. Västra Götalandsregionen och Region Skåne bildades i slutet på 1990-talet efter sammanslagningar av gamla landsting, och de nya regionernas utveckling har noga utvärderats, i synnerhet Västra Götaland. En nyligen publicerad studie (Karlsson 2010b) har analyserat effekterna av denna regionreform ur de folkvaldas perspektiv, främst med utgångspunkt i resultat från enkäten *Kommun- och landstingsfullmäktigeundersökningen 2008-09* (Gilljam, Karlsson och Sundell 2010), och här följer resultaten från denna studie i sammanfattning.

Erfarenheter från Västra Götaland efter reformen på 1990-talet

För det första kan man konstatera att den sociala representativiteten inte har påverkats på något entydigt sätt i Västra Götaland efter sammanslagningen. Andelen kvinnor i regionfullmäktige blev vid sammanslagningen högre än vad som var fallet i de tidigare landstingen, men därefter har utvecklingen varit svagt negativ. Invandrarnas representativitet ökade med sammanslagningen, men även här har utvecklingen stagnerat. De ungas representation förbättrades tydligt under regionens första år, men under valperioden 2006-2010 låg andelen ungdomar i Västra Götalands regionfullmäktige lägre än nivån i de tidigare landstingen under perioden före reformen.

Direkt efter regionreformen genomgick Västra Götaland en period med politisk turbulens, och den dåvarande moderatledda majoriteten avgick och efterträddes av en blocköverskridande majoritet med Socialdemokraterna som största parti. Regionens legitimitet bland befolkning och kommunpolitiker var svag (Bäck 2004; Nilsson 2004). Men som framgår av tabell 1 nedan visar upprepade mätningar över tid att efter svaga värden under den första tiden har nu såväl landstingspolitiker som kommunpolitiker blivit nöjdare med demokratin och servicen i regionen. Även medborgarnas bedömning har haft motsvarande positiva utveckling (Nilsson 2010).

Tabell 1 Nöjda fullmäktigeledamöter på kommunal- och landstingsnivå i Västra Götaland över tid (procent mycket och ganska nöjda)

Hur tycker du på det hela taget att servicen har fungerat under de senaste 12 månaderna i Västra Götalandsregionen

	2000	2002	2006	2008
Kommunfullmäktigeledamöter	20	49	55	51
Landstingsfullmäktigeledamöter	36	63		73

På det hela taget, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i Västra Götalandsregionen

	2000	2002	2006	2008
Kommunfullmäktigeledamöter	42	70	69	67
Landstingsfullmäktigeledamöter	47	74		87

Kommentar: Undersökningen 2006 riktades endast till kommunpolitiker. Källa: Karlsson 2010b

En farhåga under regionens första tid var att politiken skulle präglas av konflikter mellan olika delar av länet. Det fanns tydliga tecken på att både medborgare och politiker var mycket kritiska till reformen och det nya länet inte minst i gamla Skaraborgs län. Men idag kan vi konstatera att dessa farhågor inte har besannats. Skillnaderna i bedömningen av regionens demokrati och service är nu mycket små. Möjligen är missnöjet något större i Norra Bohuslän, där debatten om sjukhusen varit särskilt intensiv under senare år (Andersson 2006).

Det som istället är uppenbart är att bedömningen av regionens demokrati och service hänger samman med partipolitik. Om man jämför vad kommunfullmäktigeledamöterna i regionens 49 kommuner tycker om regionens service och demokrati framgår det tydligt att skillnaden mellan dem som tillhörde den politiska majoriteten i regionen under mandatperioden (Socialdemokraterna, Folkpartiet eller Centern) är betydligt mer nöjda än ledamöter från regionens oppositionspartier. Skillnaderna är mycket större mellan de två blockens bedömningar än mellan olika delar av regionen. Detta kan bara tolkas som att situationen i regionen har normaliserats och att politiken är kopplad till parti och inte lokalpatriotism och byapolitik.

Att både landstings- och kommunpolitiker i opposition har en mer negativ bild av sitt landsting eller region än kollegorna som tillhör majoritetssidan är något som går igen i nästan alla Sveriges landsting och regioner. Skillnaden i Västra Götaland tillhör de större, men även om man endast jämför vad oppositionspolitiker tycker om sin region tillhör man de landsting/regioner som rankas över genomsnittet i Sverige.

I Kommun- och landstingsfullmäktigeundersökningen ställdes också frågor kring hur politikerna såg på frågor om den regionala strukturen i Sverige. En av dessa frågor gällde om man var positiv till att fler uppgifter fördes från staten till landstingen/regionerna, och

det är något som landstingspolitiker i hela landet är tämligen positiva till. Västra Götaland och Skåne är dock de som är allra mest positiva.

Ytterligare en enkätfråga fråga gällde om politikerna ville ”avskaffa landstingen”. Avsikten med frågan, som är en traditionell fråga som ställts i många tidigare undersökningar, var att utröna inställningen till mellannivån i den svenska flernivådemokratin generellt. Ett problem är att frågan i nuvarande politiska diskussion är något av en så kallad slamkrypare, det vill säga den skulle kunna tolkas som att ”ja jag vill avskaffa landstingen, och införa nya storregioner”. Men om man ser till hur mönstret bland de svarande föll ut, till exempel de stora partiskillnaderna där moderater är avgjort mest positiva till förslaget, så tycks de allra flesta ha tolkat frågan som avsett, det vill säga att den gällde nivån som sådan.

Det visar sig att trots att Sverige troligen står inför en reform som kommer att stärka den regionala nivån så är det överraskande många som är negativa till att överhuvudtaget ha en sådan nivå. Bland kommunpolitiker är det till och med så att det är fler som tycker att det är en bra idé att avskaffa landstingen än som tycker att det är ett dåligt förslag. Bland landstingspolitikerna är förhållandena omvända, men det finns fortfarande ganska många som är kritiska. Ett resultat står dock tydligt fram: regionpolitikerna i Västra Götaland och Skåne är de som är mest negativa till förslaget att avskaffa landstingen. Efter över tio år av erfarenhet av en genomgången regionreform är politikerna i Västra Götaland och Skåne de mest positiva till den svenska mellannivån och de som mest önskar att förstärka nivån på statens bekostnad. Det måste tolkas som ett positivt betyg på länsammanslagningarnas effekter från de politiker som är valda att styra de sammanslagna regionerna.

Demokrati och service i stora och små landsting/regioner

Med utgångspunkt i Kommun- och landstingsundersökningen har vi möjlighet att jämföra hur politiker i olika län ser på servicekvaliteten och demokratin i sina landsting samt med utgångspunkt i dessa data analysera hur storleken på länet spelar in när regionala och lokala politiker bedömer kvaliteten på servicen och demokratin i den egna regionen. De enkätfrågor som ligger till grund för analysen är följande:

- 1. Hur tycker du på det hela taget att servicen har fungerat under de senaste 12 månaderna i landstinget/regionen där du bor?*
- 2. På det hela taget, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i ditt landsting?*
- 3. Vilka möjligheter anser du att medborgarna har att påverka politiska beslut i landstinget?*

Vi kan också undersöka hur i vilken grad fullmäktigeledamöter som tillhör den politiska oppositionen skiljer sig från kollegorna som tillhör majoriteten. Därtill kan vi jämföra hur landstingsfullmäktigeledamöternas bedömning avviker från kommunfullmäktigeledamöternas i samma län. I denna jämförelse bygger siffrorna från kommunfullmäktigeledamöter som inte har uppdrag i landstingsfullmäktige. Landstingens och regionernas resultat i dessa avseende redovisas i tabellerna 2-4.

Tabell 2 Procent fullmäktigeledamöter på kommunal- och landstingsnivå som är nöjda med landstingets service

	Landstings-/Regionfullmäktige (LF)				Kommunfullmäktige (KF)		Antal svarande	
	Totalt	Maj.	Opp.	Diff Opp-Maj	Totalt	Diff KF-LF	LF	KF (ej LF)
Jönköping	92	93	91	-2	67	-25	85	809
Halland	86	92	77	-15	75	-11	50	233
Kalmar	83	100	63	-37	63	-20	37	249
Blekinge	76	100	56	-44	59	-17	73	369
Örebro	75	100	42	-58	62	-13	53	360
Uppsala	74	86	59	-27	51	-23	34	205
Västmanland	74	75	73	-2	37	-37	41	337
Västra Götaland	73	92	53	-39	50	-23	29	157
Kronoberg	68	74	60	-14	46	-22	101	896
Norrbottn	64	93	30	-63	41	-23	58	201
Skåne	63	76	52	-24	38	-25	113	1272
Västernorrland	63	80	46	-34	44	-19	64	344
Västerbotten	60	92	25	-67	43	-17	44	286
Dalarna	58	90	27	-63	43	-15	46	223
Östergötland	56	62	48	-14	39	-17	59	371
Värmland	55	68	40	-28	30	-25	59	276
Gävleborg	54	73	31	-42	29	-25	49	201
Stockholm	54	84	14	-70	46	-8	29	189
Södermanland	54	48	63	15	28	-26	50	307
Jämtland	52	86	20	-66	44	-8	50	292
Totalt	66	83	47	-36	46	-20	1124	7577

Kommentar: I tabellen redovisas för varje landsting hur stor andel av ledamöterna som i Kommun- och landstingsfullmäktigeundersökningen svarat ”mycket” eller ”ganska bra” på frågan ”hur tycker du på det hela taget att servicen har fungerat under de senaste 12 månaderna i Landstinget/regionen där du bor”. Övriga svarsalternativ var ”varken bra eller dåligt, samt ”mycket” eller ”ganska dåligt”. I tabellen redovisas siffror för samtliga svarande, samt uppdelat på om man tillhör landstingets regerande majoritet (maj) eller opposition (opp) och differensen mellan dessa grupper. I tabellen redovisas också andelen nöjda bland kommunfullmäktigeledamöterna i länet, och då endast siffror för de kommunpolitiker som inte också har landstingsuppdrag. Gotland är utesluten ur analysen såsom varande landstingsfri kommun. Det fåtal ledamöter som angav svarsalternativet ”ingen uppfattning” rörande servicekvaliteten har exkluderats i denna analys. Landstingen/regionen är sorterade efter hur nöjda landstingsfullmäktigeledamöterna är totalt.

Tabell 3 Procent fullmäktigeledamöter på kommunal- och landstingsnivå som är nöjda med landstingets demokrati

	Landstings-/Regionfullmäktige (LF)				Kommunfullmäktige (KF)		Antal svarande	
	Totalt	Maj.	Opp.	Diff Opp-Maj	Totalt	Diff KF-LF	LF	KF (ej LF)
Kalmar	95	95	95	0	69	-26	40	-26
Jönköping	93	90	96	6	73	-19	54	-20
Södermanland	90	100	76	-24	51	-39	40	-39
Halland	90	89	91	2	76	-14	58	-14
Västra Götaland	87	97	76	-21	67	-20	115	-20
Västmanland	87	79	95	16	66	-21	46	-21
Blekinge	86	100	75	-25	66	-20	29	-20
Skåne	84	82	87	5	59	-25	101	-25
Örebro	84	96	68	-28	78	-6	44	-6
Kronoberg	83	75	93	18	59	-23	35	-24
Värmland	77	85	67	-18	53	-24	64	-24
Uppsala	76	83	68	-15	69	-7	51	-7
Västerbotten	76	89	63	-26	61	-15	51	-15
Östergötland	76	64	91	27	58	-17	74	-18
Västernorrland	75	92	57	-35	59	-16	48	-16
Jämtland	74	93	56	-37	59	-15	31	-15
Stockholm	71	80	58	-22	61	-9	85	-10
Dalarna	62	83	40	-43	49	-13	60	-13
Gävleborg	58	67	46	-21	41	-17	59	-17
Norrbottn	56	78	30	-48	44	-12	50	-12
Total	79	85	71	-14	61	-17	1135	-18

Kommentar: I tabellen redovisas för varje landsting hur stor andel av ledamöterna som i Kommun- och landstingsfullmäktigeundersökningen svarat ”mycket” eller ”ganska nöjd” på frågan ”På det hela taget, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i landstinget/regionen”. Övriga svarsalternativ var ”inte särskilt nöjd” och ”inte alls nöjd”. I tabellen redovisas siffror för samtliga svarande, samt uppdelat på om man tillhör landstingets regerande majoritet (maj) eller opposition (opp) och differensen mellan dessa grupper. I tabellen redovisas också andelen nöjda bland kommunfullmäktigeledamöterna i länet, och då endast siffror för de kommunpolitiker som inte också har landstingsuppdrag. Gotland är utesluten ur analysen såsom varande landstingsfri kommun. Landstingen/regionen är sorterade efter hur nöjda landstingsfullmäktigeledamöterna är totalt.

Tabell 4 Procent fullmäktigeledamöter på kommunal- och landstingsnivå som anser att medborgares möjlighet att påverka politiken är mycket eller ganska goda

	Landstings-/Regionfullmäktige (LF)				Kommunfullmäktige (KF)		Antal svarande	
	Totalt	Maj.	Opp.	Diff Opp-Maj	Totalt	Diff KF-LF	LF	KF (ej LF)
Kronoberg	74	68	80	12	32	-42	34	207
Jönköping	68	66	71	5	36	-32	53	365
Örebro	67	88	39	-49	35	-32	43	298
Halland	66	72	55	-17	38	-28	58	200
Blekinge	64	77	53	-24	31	-33	28	155
Östergötland	61	54	71	17	30	-31	70	376
Västmanland	57	59	55	-4	32	-25	44	224
Västra Götaland	56	70	41	-29	30	-26	114	1299
Kalmar	56	59	53	-6	33	-23	41	336
Uppsala	55	52	59	7	39	-16	51	238
Jämtland	55	73	38	-35	29	-26	31	191
Västernorrland	54	72	35	-37	27	-27	48	199
Södermanland	54	61	44	-17	29	-25	39	257
Västerbotten	53	70	33	-37	28	-25	51	309
Skåne	49	52	46	-6	27	-22	102	912
Värmland	48	61	34	-27	24	-24	62	349
Gävleborg	40	56	19	-37	20	-20	58	280
Norrbottnen	38	63	9	-54	26	-12	50	296
Stockholm	38	48	23	-25	34	-4	85	814
Dalarna	30	37	23	-14	21	-9	60	386
Total	53	61	43	-18	30	-23	1122	7691

Kommentar: I tabellen redovisas för varje landsting hur stor andel av ledamöterna som i Kommun- och landstingsfullmäktigeundersökningen svarat ”mycket” eller ”ganska bra” på frågan ”Vilka möjligheter anser du att medborgarna har att påverka politiska beslut i landstinget?”. Övriga svarsalternativ var ”varken goda eller dåliga möjligheter”, ”ganska dåliga” och ”mycket dåliga möjligheter”. I tabellen redovisas siffror för samtliga svarande, samt uppdelat på om man tillhör landstingets regerande majoritet (maj) eller opposition (opp) och differensen mellan dessa grupper. I tabellen redovisas också andelen nöjda bland kommunfullmäktigeledamöterna i länet, och då endast siffror för de kommunpolitiker som inte också har landstingsuppdrag. Gotland är utesluten ur analysen såsom varande landstingsfri kommun. Det fåtal ledamöter som angav svarsalternativet ”ingen uppfattning” har exkluderats i denna analys. Landstingen/regionen är sorterade efter hur nöjda landstingsfullmäktigeledamöterna är totalt.

Det sammantagna intrycket från tabell 2-4 är att Sveriges landstingspolitiker överlag är nöjda med hur det egna landstinget fungerar. 66 procent är nöjda med servicen och hela 79 procent är nöjda med demokratin i allmänhet. Ett klart sämre resultat får vi dock på frågan som rör medborgarnas möjlighet att påverka politiken i landstinget där endast 53 procent är nöjda.

Vi kan också notera att oppositionspolitiker överlag är mindre nöjda än kollegorna som tillhör den politiska majoriteten, särskilt vad gäller bedömningen av servicekvaliteten. Kommunpolitiker är också betydligt mer missnöjda än landstingspolitiker med det egna landstingets service och demokrati. I båda fallen kan man tolka in att politiker som själva ansvarar för en verksamhet är mer nöjda än de som inte bär det direkta ansvaret.

Stora skillnader i nöjdhet finns också mellan olika regioner och landsting. När det gäller synen på serviceverksamheten så har Jönköping den högsta andelen nöjda landstingspolitiker (92 procent) och Jämtland den lägsta (52 procent). Skillnaderna mellan landstingen när det gäller demokratin sträcker sig från Kalmars 95 procent nöjda till Norrbottens 56 procent. Vad gäller både service och demokrati kan vi alltså slå fast att en majoritet av de folkvalda på regional nivå är nöjda i alla Sveriges landsting.

När det gäller medborgarnas möjligheter att påverka politiken finns dock flera landsting där de nöjda inte är i majoritet. Mest missnöje med denna aspekt finns i Dalarna där endast 20 procent är nöjda, vilket skall jämföras med Kronoberg som med 74 procent har flest nöjda landstingspolitiker.

Frågan om medborgarnas möjligheter att påverka politiken är också den fråga där skillnaden mellan landstingspolitikernas och kommunpolitikernas bedömning är som störst. Endast 30 procent av landets kommunpolitiker är nöjda i detta avseende och allra mest missnöjd är man i Dalarna, Gävleborg och Värmland, där endast 20-24 procent är nöjda. Mest nöjd är man i Uppsala och Halland (38-39 procent).

Vår nästa fråga är nu om denna spridning mellan landstingen kan förklaras av deras storlek. När man talar om ett landstings eller en regions storlek kan man mena både invånarantal och yta, och det är därför intressant att undersöka om någon av dessa faktorer har något samband med politikernas bedömning av service och demokrati. I analyserna kommer vi att använda uppgifter om befolkningen från 2008 eftersom det var året då Kommun- och landstingsfullmäktigeundersökningen genomfördes.

Som framgår av tabell 5 är skillnaderna mellan de olika länen avsevärd. I Stockholm bor nästan 2 miljoner invånare på en yta som endast omfattar 6 519 km². Det betyder att befolkningstätheten är hela 304 invånare per km². I det till befolkningen minsta landstinget Jämtland bor endast 126 897 personer vilket motsvarar 6 procent av Stockholms befolkning. Det innebär också att Jämtland liksom det till ytan största länet Norrbotten har en befolkningstäthet om endast 3 invånare per km². Det minsta länet till ytan är Blekinge (2 947 km²) och det rymmer 22 stycken Blekinge inom Norrbottens gränser.

Tabell 5 Storleken på Sveriges regioner och landsting

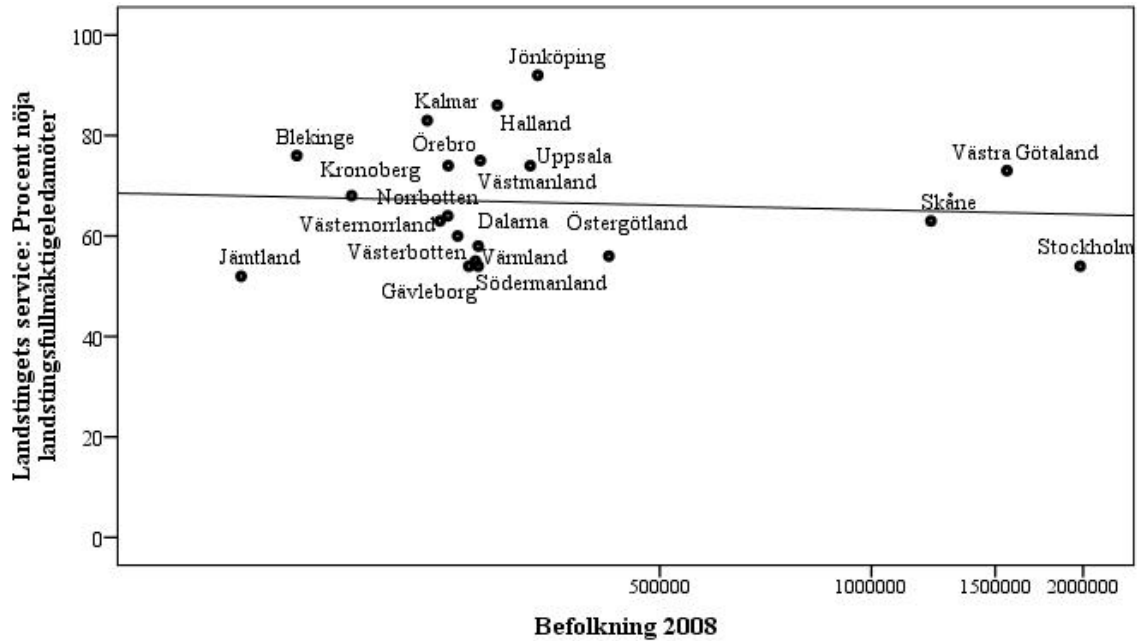
	Folkmängd (2008)	Areal (km²)	Befolkningstäthet (inv/km²)
Stockholm	1981263	6519	304
Västra Götaland	1558130	23956	65
Skåne	1214758	11035	110
Östergötland	423169	10605	40
Jönköping	335246	10495	32
Uppsala	327188	8208	40
Hallands	293572	5462	54
Örebro	277732	8546	32
Gävleborg	275908	18200	15
Dalarna	275867	28197	10
Värmland	273374	17591	16
Södermanland	267524	6103	44
Västerbotten	257812	55190	5
Västmanland	249974	5145	49
Norrbottn	249677	98249	3
Västernorrland	243372	21685	11
Kalmar	233397	11219	21
Kronoberg	182224	8468	22
Blekinge	152259	2947	52
Jämtland	126897	49343	3
Totalt (Sverige exkl Gotland)	9199343	407163	23
Genomsnitt	459967	20358	46

Vi inleder med att granska sambanden mellan befolkningsstorlek och landstingsfullmäktigeledamöternas bedömning av det egna landstingets servicekvalitet och demokrati i figurerna 1-3 nedan. I figurerna utgör x-axeln en logaritmerad version av variabeln befolkning, vilket medför att avstånden mellan lägre befolkningsstorlekar blir större och därmed tydligare. En ologaritmerad skala skulle medföra att Stockholm hamnade långt bort i ena ändan av grafen medan de flesta andra skulle hamna på nästan samma värde.

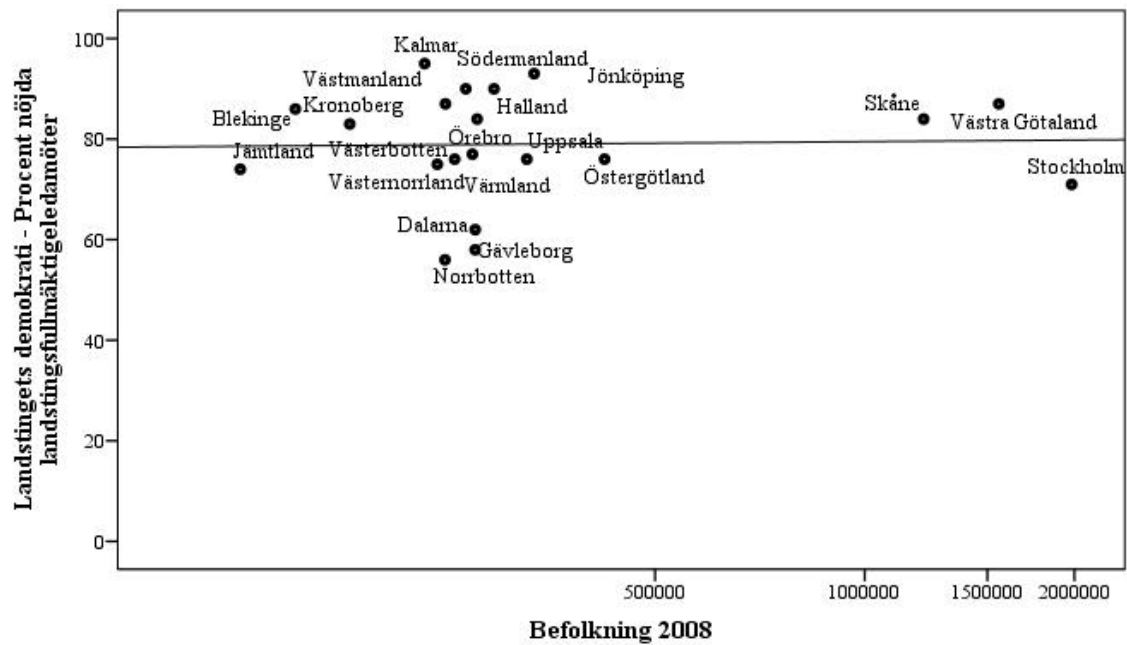
I graferna är också regressionslinjen utritad. Den skall tolkas så att när den lutar uppåt finns ett positivt samband mellan storlek och nöjdhet, och en neråtlutande linje indikerar att nöjdheten sjunker med storleken. En linje som är rak eller nästan rak visar att det inte finns något samband mellan storlek och nöjdhet. Landsting som befinner sig över linjen är mer nöjda och de under linjen är mindre nöjda än vad deras storlek borde ge vid

handen. Landstingens sammanlagda avstånd från linjen indikerar styrkan på sambandet mellan storlek och nöjdhet – ju större avstånd desto lägre samband.

Figur 1 Servicekvalitet efter befolkningsstorlek

Figur 2 Demokratins kvalitet efter befolkningsstorlek

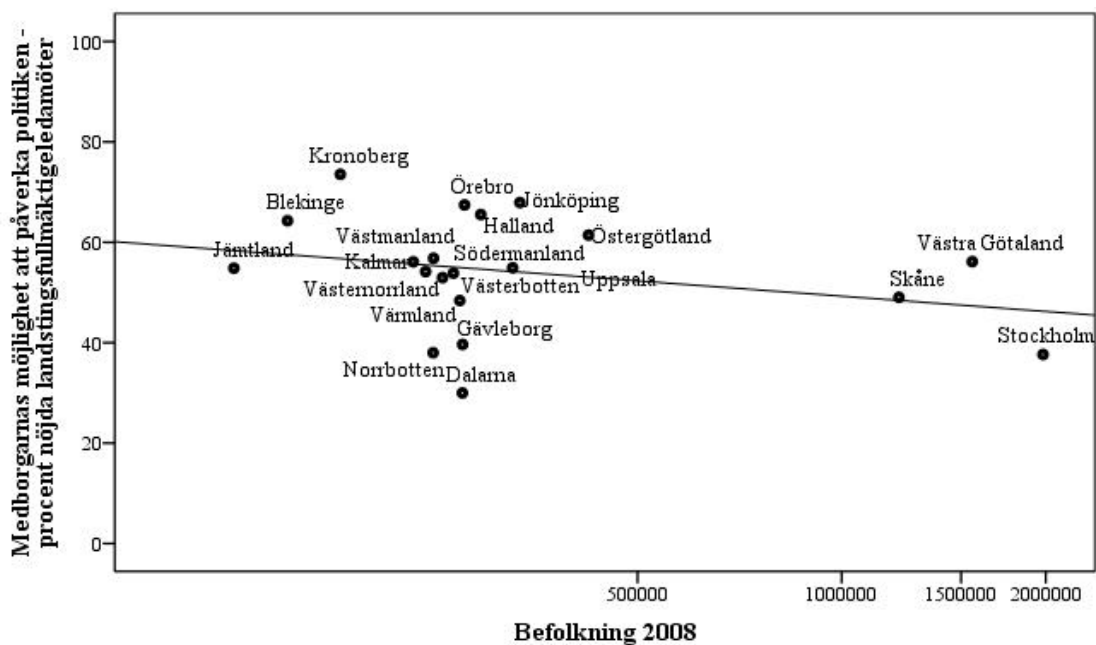
Av figur 1 och 2 framgår klart att det inte finns något tydligt samband mellan befolkningsstorlek och nöjdhet. Landstingspolitikerna i både det minsta och det största länet,

Jämtland och Stockholm är relativt sett mer missnöjda med sin service, medan det medelstora länet Jönköping har flest nöjda politiker. Vad gäller nöjdheten med demokrati i allmänhet är Kalmar det mest nöjda och Norrbotten det minst nöjda – och dessa läns befolkningar är nästan lika stora.

Nollsambandet mellan befolkningsstorlek och politikernas nöjdhet gäller också om vi istället utgår från kommunfullmäktigeledamöternas uppfattning istället för ledamöterna i landstinget.

Men när vi kommer till medborgares påverkansmöjligheter i landstingspolitiken tycks ändå ett visst samband kunna skönjas, vilket illustreras i figur 3.

Figur 3 Medborgarnas påverkansmöjlighet efter befolkningsstorlek

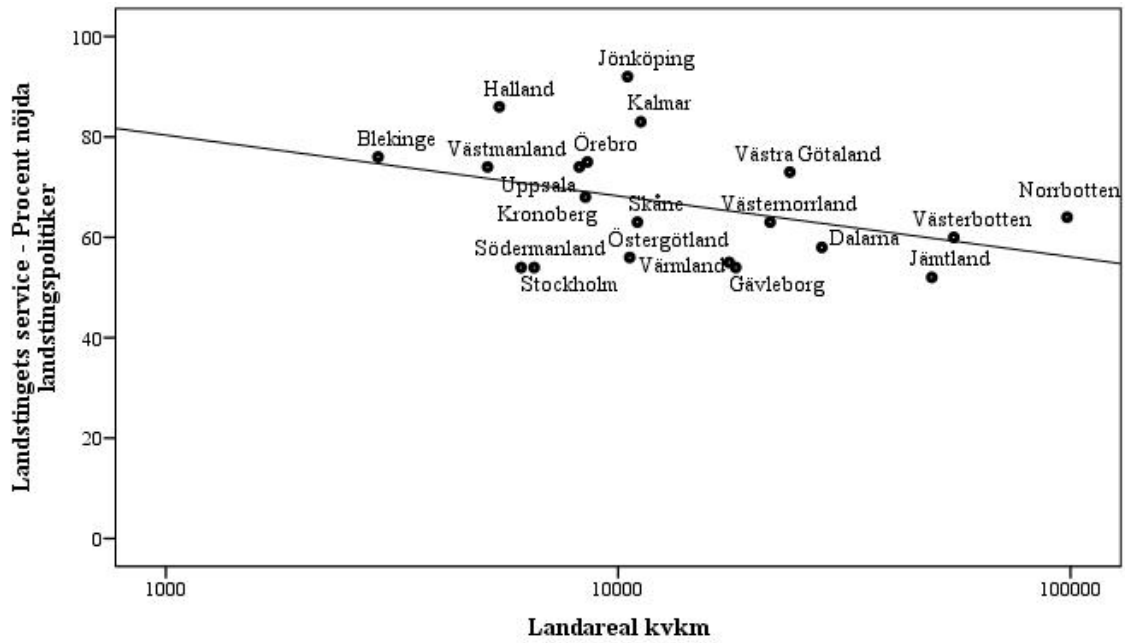

I figur 3 framgår att landstingspolitikerna är mer negativa till sina bedömningar om medborgarnas påverkansmöjligheter i större landsting. Sambandet är inte starkt, men det finns där.

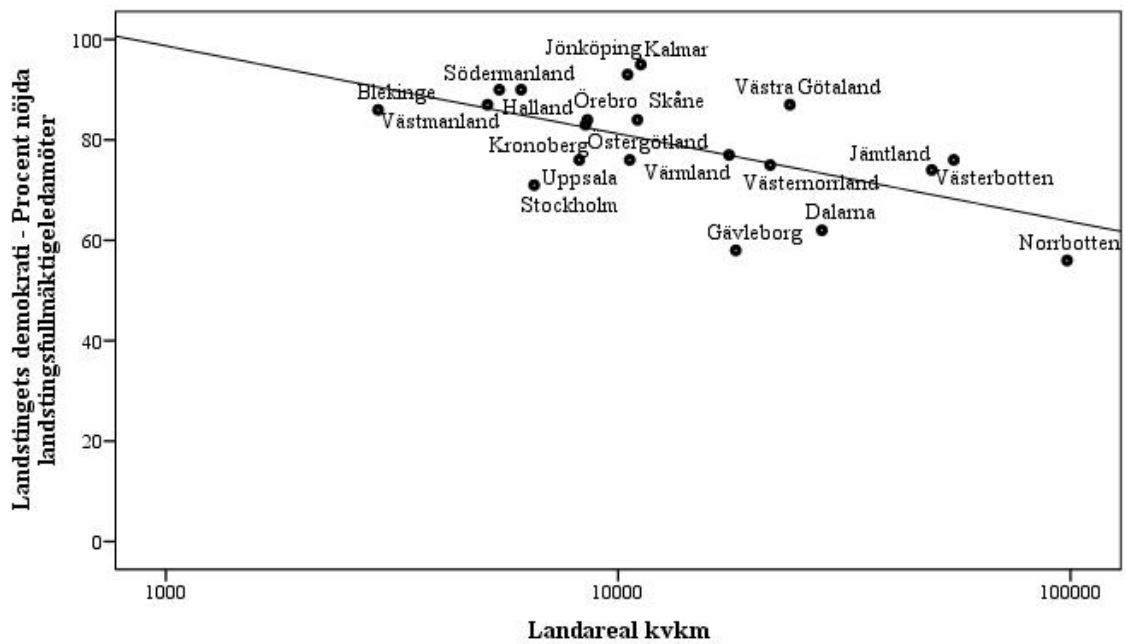
Om samma analyser görs med hur kommunpolitikerna ser på medborgarnas möjlighet att påverka finns emellertid inte detta samband, bland annat beroende på att kommunpolitikerna är *relativt sett* mer nöjda med situationen i Stockholm än vad kollegorna i andra län är med sina landsting

Det tycks alltså inte finnas några tydliga samband mellan befolkningsstorlek och politikernas bedömning av hur demokratin och servicen fungerar i ett landsting. Frågan är nu om samma förhållande gäller om vi utgår från yta som storleksindikator. Resultaten från analyser som undersöker denna sak presenteras nedan i figurerna 4-6.

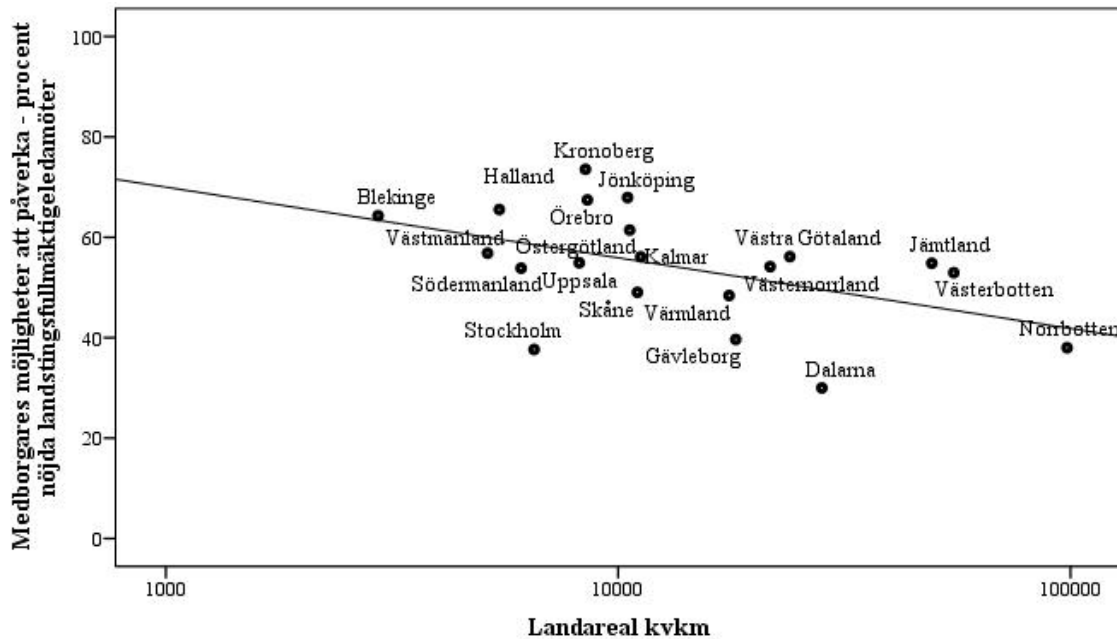
Figur 4 Servicekvalitet efter yta

Figur 5 Demokratins kvalitet efter yta

Figur 6 Medborgarnas påverkansmöjlighet efter yta

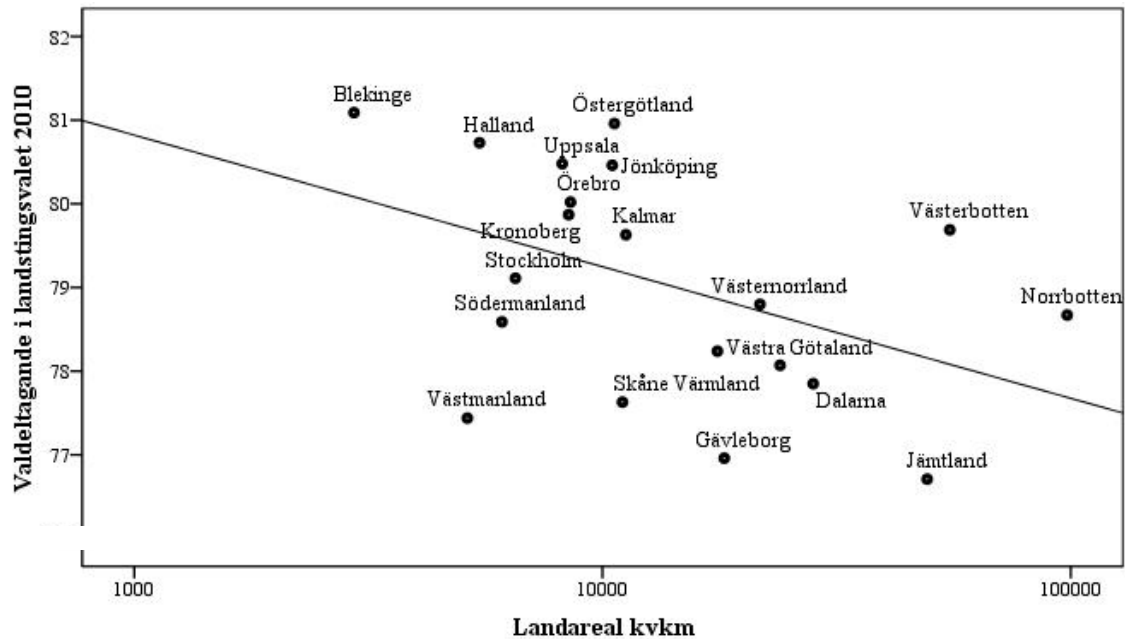
Analysen för såväl nöjdhet med landstingets service, demokrati i allmänhet som medborgarnas möjlighet att påverka landstingets politik visar ett tydligt negativt samband med landstingens och regionernas areal. Ju större ett landsting är desto sämre förutsättningar anses medborgarna ha. Särskilt starkt är sambandet för den allmänna frågan om demokrati där länets yta förklarar 37 procent av variationen i politikernas nöjdhet.

Om man gör samma analyser med kommunpolitikernas bedömning så uppstår samma tydliga samband på de två demokrativariablerna. Sambandet mellan yta och kommunpolitikernas bedömning av landstingets service är också negativt, men här är resultaten inte lika tydliga.

Om en regions stora areal gör att de praktiska förutsättningarna för enskilda medborgare att påverka den förda politiken mellan valen försämrats skulle man kunna anta att medborgarna istället övergår till att kanalisera sitt politiska engagemang genom själva valhandlingen. För att undersöka om så är fallet i svenska landsting kan vi relatera länsstorlek till valdeltagande i det senaste landstingsvalet, 2010. Det första en sådan analys visar är att sambandet mellan befolkningsstorlek och valdeltagande är svagt negativt. Av Sveriges landsting hade de befolkningsmässigt två minsta, Blekinge och Jämtland det högsta (81,1 procent) respektive lägsta (76,7 procent) valdeltagandet i landet. Det befolkningsmässigt största landstinget, Stockholm, ligger mitt emellan dessa två ytterligheter (79,1 procent).

Finns det då något samband mellan ett landstings yta och dess valdeltagande? Figur 7 ger svar på den frågan.

Figur 7 Regionstorlek (yta) och valdeltagande

Som figur 7 illustrerar finns ett tämligen klart negativt samband mellan en regions areal och dess valdeltagande. Skillnaden mellan ytmässigt lilla Blekinge och det betydligt större Jämtland som nämndes ovan blir nu förståelig.

Vad säger oss då dessa analyser? Det första vi kan konstatera är att befolkningsstorleken i sig verkar ha en mycket liten betydelse för båda politikernas bedömning av demokratins och servicens kvalitet, liksom för valdeltagandet i landstingsvalet. Möjligen är det så att medborgares möjligheter i politiken uppfattas som något svagare i befolkningsmässigt större landsting. Vad som däremot är uppenbart är att länets yta har ett mycket starkare samband med både demokrati och servicekvalitet.

Frågan är då vad det betyder. Det skall här understrykas att det är farligt att dra förhastade slutsatser om kausalitet när ett samband mellan två variabler upptäcks. Det kan mycket väl hända att det finns andra faktorer som i detta fall samvarierar med areal som är de som i själva verket är orsaken bakom variationen, till exempel att de stora norrlandslänen också har en demografiskt och socioekonomiskt svårare situation än de mindre länen i söder.

För att förstå om det finns mekanismer som inverkar negativt på den representativa demokratins förverkligande som är kopplad till ett demos geografiska utsträckning krävs mer information om hur avstånd faktiskt påverkar förtroendevaldas och medborgares förutsättningar att delta i landstingens demokratiska processer. Dessa frågeställningar är därför ett centralt tema i nästa kapitel där en intervjuundersökning bland region- och landstingspolitiker presenteras.

4. Regionstorlek och demokrati – resultat från en intervjustudie

I detta kapitel presenteras resultaten från vår intervjustudie. Kapitlet inleds med en redogörelse för hur intervjuundersökningen gick till, därefter följer avsnitt som i tur och ordning tar upp regionpolitikernas syn på en sammanslagning mellan Västra Götaland och Värmland generellt, hur de allmänt bedömer de demokratiska konsekvenserna av en sådan reform och slutligen vilka mer precisa konsekvenser de tror en sammanslagning skulle få för fritidspolitikernas möjligheter att engagera sig i regionpolitiken i framtiden.

Undersökningens genomförande

Intervjustudien genomfördes under augusti och september 2010 med totalt 24 regionpolitiker; 12 från vardera Värmland och Västra Götaland. Urvalet gjordes bland ordinarie ledamöter i regionfullmäktige i Västra Götaland och landstingsfullmäktige i Värmland. Bland politikerna från Värmland fanns ett flertal representanter som också hade uppdrag i kommunalförbundet Region Värmlands fullmäktige. Vid urvalet lades vikt vid att samtliga partier och samtliga valkretsar inom regionerna skulle finnas företrädda, samt att fördelningen mellan kvinnor och män skulle vara lika. Med utgångspunkt från dessa kriterier valdes sedan de enskilda ledamöterna ut slumpmässigt. Av det ursprungliga urvalet fick två personer av olika skäl utgå, och de ersattes med personer från samma parti inom samma valkrets. Fördelningen efter parti, kön, region och valkrets framgår av tabell 6.

Tabell 6 Undersökningens intervjupersoner efter partitillhörighet, valkrets och kön

	Valkrets	S	V	Mp	C	Fp	Kd	M	SiV	Totalt	Varav kvinnor
Västra Götaland	Göteborg	1	1					1		3	2
	Bohuslän	1				1	1			3	1
	Älvsborg	1		1		1				3	2
	Skaraborg				2			1		3	2
Värmland	Norra	1	1					1		3	1
	Östra	1				1		1		3	2
	Centrala		1				1			2	1
	Västra	2								2	1
	Sydvästra				1				1	2	0
Totalt		7	3	1	3	3	2	4	1	24	12
<i>Varav kvinnor</i>		<i>3</i>	<i>3</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>0</i>	<i>12</i>	

Intervjupersonerna är samtliga arvoderade ledamöter¹ i region- eller landstingsfullmäktige, och är därför att betrakta som fritidspolitiker inom sin region. Däremot är några av personerna sysselsatta med politik på heltid, då de är anställda av partiet (t.ex. som ombudsmän eller politiska tjänstemän) och/eller genom att de har många politiska förtroendeuppdrag på regional och lokal nivå. De allra flesta har fler politiska uppdrag än fullmäktigeuppdraget, och en del har tidigare varit heltidspolitiker, exempelvis som kommunalråd.

Sveriges landstingsfullmäktigeledamöter har generellt en hög medelålder (Gilljam, Karlsson och Sundell 2010). Flera av intervjupersonerna i undersökningen har uppnått pensionsåldern, och det är bara ett fåtal personer som är under 40 år. Drygt hälften är över 60. De flesta har ett annat yrke vid sidan av politiken, även om några är pensionerade. Vissa av dem som uppnått pensionsåldern är på olika sätt fortfarande aktivt sysselsatta med såväl politik som annat arbete. Så gott som samtliga intervjupersoner är medel- eller högutbildade, och de allra flesta har flerårig högskoleutbildning. Sammanfattningsvis skulle man kunna säga att merparten av intervjupersonerna är äldre, högutbildade politiska veteraner. För merparten av intervjupersonerna är dock politiken i dagsläget en bisyssla.

Intervjustudien gick till så att inledningsvis genomfördes explorativa djupintervjuer med fyra personer, två från Värmland och två från Västra Götaland. Dessa intervjuer genomfördes öga mot öga, och hade karaktären av ett samtal. Upplägget var flexibelt för att kunna anpassas till intervjupersonernas berättelser, men en intervjuguide användes vid samtliga intervjuer för att täcka in ett antal på förhand bestämda teman. Intervjupersonerna uppmuntrades att vidareutveckla och nyansera sina svar och tankegångar, och de flesta intervjuerna tog c:a två timmar att genomföra.

De fyra djupintervjuerna spelades in på band och transkriberades i direkt anslutning till genomförandet, och med utgångspunkt från de svar som framkom konstruerades sedan en komprimerad intervjuguide för telefonintervjuer med resterande 20 personer. Merparten av de frågor som ställdes vid telefonintervjuerna var av karaktären påståenden som intervjupersonerna fick ta ställning till, men det fanns även möjligheter att utveckla eller motivera sitt svar för dem som så önskade. Även telefonintervjuerna spelades in på band.

Tanken bakom upplägget av telefonintervjuerna var att gå från det generella till det specifika. De inledande djupintervjuerna gav nämligen vissa indikationer på att generella uppfattningar om den regionala nivån och om sammanslagningsförslaget i sig förefaller ha samband med uppfattningar om konsekvenser för demokratin, och för fritidspolitiker-
nas upplevelser kring möjligheterna att fullfölja sina uppdrag. Telefonintervjuerna inleddes därför med några frågor rörande intervjupersonens generella inställning till den regionala nivån och till idén att bilda storregioner, samt några frågor kring hur nuvarande organisering i den egna regionen/landstinget fungerar. Därefter styrdes frågorna över mot

¹ Samtliga intervjupersoner är ordinarie ledamöter, med undantag för en person som tillkom då en partikamrat inte hade möjlighet att delta i studien. Denna person är inte formellt sett ordinarie ledamot som de övriga intervjupersonerna, utan är ersättare. Denna person har dock fått tjänstgöra istället för den ordinarie ledamoten under större delen av mandatperioden.

det specifika förslaget att slå samman Västra Götaland och Värmland till en storregion. Först ställdes då ett antal frågor rörande intervjupersonens generella inställning och tankar kring eventuella konsekvenser av en sammanslagning. Först därefter inriktades intervjuerna på förväntade effekter för demokratin och för fritidspolitikernas möjligheter att fullfölja sina uppdrag som en reform skulle innebära. I denna senare del av intervjun ställdes först frågor kring hur intervjupersonen trodde att politiken i allmänhet skulle kunna påverkas av en sammanslagning, och allra sist i intervjun ställdes frågor om eventuella personliga konsekvenser för intervjupersonens egna möjligheter att fullfölja sitt uppdrag som fritidspolitiker.

I det följande redovisas resultaten från intervjustudien, och det är då analyser av såväl telefonintervjuerna, som de intervjuer som genomförts vid personliga sammanträffanden, som redovisas tillsammans. Vilka som intervjuats redovisas i Bilaga 1, men i fortsättningen av detta kapitel nämns inga intervjupersoner vid namn och inga citat kan kopplas till enskilda personer.

Uppfattningar om nuvarande organisering och föreslagna förändringar på den regionala nivån

De allra flesta av de fritidspolitiker som intervjuats i denna undersökning tycker att nuvarande organisering inom den egna regionen fungerar relativt bra. De anser även att den regionala nivån bör finnas kvar även i framtiden. Nästan alla tycker också att Ansvarskommitténs förslag om att bilda storregioner i huvudsak är bra, även om ett par av politikerna känner sig lite ambivalenta ifråga om vissa enskilda aspekter av förslaget.

Det är dock mycket få som tycker att det i dagsläget fungerar dåligt inom den egna regionen/landstinget, vare sig ifråga om demokratiska aspekter eller ifråga om servicen gentemot medborgarna. Vid telefonintervjuerna fick politikerna besvara samma tre frågor om nöjdhet med service och demokrati i den egna regionen, som ställdes i Kommun- och landstingsfullmäktigeundersökningen 2008-2009 (se kapitel 3). Resultatet från enkätundersökningen och denna intervjustudie är inte direkt jämförbara, bland annat därför att det är betydligt färre som tillfrågats i intervjuerna, men också på grund av att det är helt olika förhållanden som råder när man ska kryssa i sina svar i en anonym enkät jämfört med när man ska uppge sina svar i ett samtal med en forskare. Det kan dock konstateras att nöjdheten med service och demokrati inte skiljer sig nämnvärt åt mellan enkätundersökningens resultat och de resultat som framkommer i denna intervjustudie.²

² Västragötalänningarna var i Kommun- och landstingsundersökningen något nöjdare än värmlänningarna ifråga om samtliga tre aspekter, och samma resultat framkommer i denna intervjustudie. ifråga om nöjdhet med servicen till medborgarna samt ifråga om nöjdhet med medborgarnas påverkansmöjligheter. Vad gäller nöjdhet med demokratin generellt är däremot värmlänningarna i denna intervjustudie något nöjdare än västragötalänningarna, men det är fråga om små skillnader. Dessa skillnader kan också troligtvis tillskrivas skillnaderna i datainsamlingsmetoden.

De flesta intervjupersonerna, i Värmland såväl som i Västra Götaland, anser att servicen under det senaste året har fungerat ganska bra, och vissa menar att det till och med har fungerat mycket bra. Merparten anser också att demokratin på det hela taget fungerar relativt väl. När det gäller medborgarnas möjligheter att påverka politiska beslut är det i och för sig ingen som säger sig vara helt nöjd, men nästan alla anser att medborgarna ändå har ganska goda möjligheter att påverka de politiska besluten på den regionala nivån. I Värmland finns det dock ett visst missnöje gällande den indirekt valda regionfullmäktigeförsamlingen, som i jämförelse med landstingsorganisationen anses vara mer problematisk i demokratiskt hänseende. Men sammanfattningsvis är således de allra flesta relativt nöjda med sakernas tillstånd i dagsläget. Detta till trots är alltså nästan samtliga intervjuade positiva till bildandet av storregioner.

När det gäller det specifika förslaget att slå samman Värmland och Västra Götaland till en storregion så går meningarna däremot lite mera isär. En klar majoritet är för förslaget, och det är betydligt färre som är klart emot. En hel del är emellertid tveksamma, och tycker att det finns skäl som talar både för och emot en sammanslagning. Frågan förefaller dessutom vara lite känslig. En av intervjupersonerna ville till exempel inte uppge sin inställning till förslaget, med hänvisning till att man ännu inte enats i frågan inom partiet.

Det framkommer annars inga entydiga partimönster bland intervjupersonerna i inställningen till sammanslagningsförslaget. I de partier där fler än en person intervjuats finns det som regel både personer som är för förslaget och de som är emot. De enda partier där det framkommer relativt entydiga hållningar bland de intervjuade partiföreträdarna är Folkpartiet och Socialdemokraterna. I båda fallen är det en relativt entydig positiv hållning som framkommer. En viss tendens till könsmonster kan också skönjas i inställningen till sammanslagningsförslaget, då det är fler som är osäkra bland kvinnorna medan det är fler som är klart positiva bland männen.

Ett annat mönster, som tydligt utkristalliserar sig, är att värmlänningarna är mycket mer positiva till förslaget än västra götälänningarna. Det är bara några enstaka personer bland företrädarna för Värmland som säger sig vara negativa till förslaget. De negativa rösterna kommer från de centrala och östra delarna av regionen, där en del hellre hade sett en sammanslagning österut mot Örebro. De allra flesta av de intervjuade värmlänningarna är emellertid mycket entusiastiska och förvåntansfulla över alla de möjligheter som de menar skulle öppna sig för Värmland i och med en sammanslagning med Västra Götaland.

I Västra Götaland är det däremot bara ungefär hälften av de intervjuade som är för förslaget. Den andra hälften är antingen klart emot, eller i varje fall mycket tveksamma. Några av intervjupersonerna i Västra Götaland är *mycket* kritiskt inställda till den föreslagna sammanslagningen, och de som är för förslaget är betydligt mindre entusiastiska jämfört med värmlänningarna. Många som uttrycker sitt stöd för förslaget tycks inte ha några specifika förväntningar i vare sig positiv eller negativ bemärkelse på en sammanslagning, utan framstår snarare som relativt likgiltiga. En vanlig uppfattning bland västragötälänningarna är att det är Värmland som önskar en sammanslagning, och att det

då kan vara okej om Västra Götaland ställer upp på det önskemålet. Minst entusiastiska till sammanslagningsförslaget är politiker runt Göteborgsområdet, men såväl förespråkare som motståndare återfinns bland företrädare för samtliga delar av Västra Götalandsregionen.

Merparten av politikerna i såväl Västra Götaland som Värmland tror dock att deras egen del av regionen skulle gynnas av en sammanslagning. De som tror att den egna regiondelen skulle gynnas är samtliga positiva till sammanslagningsförslaget, medan de som inte tror att deras del av regionen skulle gynnas är osäkra eller negativa till en sammanslagning. Det är också dubbelt så vanligt bland värmlänningarna att tro på ett gynnande av den egna regionen. I Västra Götaland är däremot majoriteten av intervjupersonerna antingen osäkra eller tror att deras regiondel skulle missgynnas, och framför allt så tror göteborgare och skaraborgare att den egna delen av regionen skulle missgynnas. De få intervjupersoner i Värmland som tror att deras regiondel skulle missgynnas av en sammanslagning kommer från de östra och centrala delarna.

Det föreligger således ett mycket starkt samband mellan å ena sidan inställningen till sammanslagningsförslaget och å andra sidan upplevelsen av huruvida den egna regionen kommer att gynnas av en sammanslagning eller ej. Att ett sådant samband föreligger är inte särskilt förvånande, det skulle snarare vara mer förvånande om det inte funnits samband mellan huruvida man förespråkar en förändring och huruvida man tror att denna förändring är till gagn för den egna hemregionen. Bland intervjupersonerna var det dock ganska många som kände sig besvärade över att behöva besvara frågan om huruvida den egna regiondelen skulle gynnas eller ej, då man menade att detta inte borde vara relevant i sammanhanget. Det anses alltså av många inte vara riktigt legitimt att låta lojaliteter med lokala intressen påverka inställningen till den föreslagna sammanslagning. Inte desto mindre så indikerar svaren bland de intervjuade att det i realiteten är just sådana lojaliteter som påverkar politikernas ställningstagande till sammanslagningsförslaget.

På en direkt fråga huruvida sammanslagningen skulle gynna Värmland mera än Västra Götaland så svarar drygt hälften av intervjupersonerna ja, men denna åsikt är dubbelt så vanlig bland västragötalänningarna. Bland värmlänningarna hävdar däremot majoriteten att Värmland *inte* skulle gynnas mera än Västra Götaland. Bland dem som är positiva till sammanslagningsförslaget är det ungefär hälften av intervjupersonerna som tar avstånd från detta påstående, men bland dem som är negativa till sammanslagningsförslaget tror alla utom en att Värmland skulle gynnas mest av en sammanslagning. Även dessa svarsmönster indikerar att upplevelser av vem som gynnas har betydelse för ställningstagandet till sammanslagningsförslaget.

Politikerna tillfrågades även om ifall de trodde att en sammanslagning skulle kunna föranleda en förbättrad service gentemot medborgarna, och om det trodde att sammanslagningen skulle kunna föranleda minskade klyftor i samhället mellan resurssvaga och resursstarka grupper av medborgare. Det var dock bara en minoritet av de intervjuade som trodde att något av detta skulle kunna inträffa som en effekt av sammanslagningen. Det är främst förespråkarna av en regionsammanslagning som tror på dessa två typer av konsekvenser, och västragötalänningarna är något mer skeptiska än värmlänningarna ifråga om båda typerna av konsekvenser.

Några röster från Värmland om den föreslagna sammanslagningen:

"Jag anser att vi natur- och kulturgeografiskt tillhör Väst-Sverige; alltifrån vattenströmmarna till kulturell samhörighet, sedan århundraden tillbaka. Utvägen till Västvärlden, och globalt är för Värmland via Göteborg, som port. Den stora länken till kontinenten är också söderut. Så därför är vi kontinental- och Europaorienterade i Värmland, och det skapade samhörigheten med Västra Götaland också. Och då kommer vi in på begreppet Väst-Sverige, och det ser jag som det nya namnet för regionen."

"Positivt! När Västra Götaland bildades så bjöd vi in den utredaren och träffade honom i Karlstad, och hörde om inte vi också kunde få vara med. Men hur det då var så hade väl regeringen eller vem det nu var bestämts att nej, det blir alltså de här länen och inte Värmland. Och sen har det ju varit en diskussion då om regionbildningen, och det har varit lite delade meningar. Centrala Värmland och Östvärmland har väl tyckt att det skulle passa bra med Örebro. [...] ... men vi i Västra Värmland har jobbat för det här hela tiden, och tagit kontakter i Göteborg."

"Vi är ju svaga ekonomiskt. Vi behöver ha draghjälp, och det är det vi hoppas på att få när vi kommer in i det stora. Alternativet skulle väl ha varit att endera ha gått till dalarna och den delen, men fattiga kusiner är ju inte mycket att stödja sig på. Och sen är det då Örebro. Men det här är det bästa alternativet. Vi kommer kanske med i vägsammanhang. 45:an bör ju få en rejäl upprustning, inte minst på Dalslandssidan. Sen är det näringslivssidan, där ju vi har mera kontakter mot Göteborg."

Några röster från Västra Götaland om den föreslagna sammanslagningen:

"Man skulle kanske ha haft lite tankar och idéer uppifrån också, och inte bara säga "När var tar sin" ungefär. "Ni får försöka göra upp det här bäst ni vill". Det tycker inte jag är att ta ansvar. Det var en "ansvars"-utredning, men sen släppte man allt ansvar kan man säga."

"Jag är mycket skeptisk till att det skulle vara några stora vinster. Dessutom ser jag att det finns stora brister ekonomiskt – alltså Värmland har ju haft en historia av att de inte har skött sig ekonomiskt, nu har de gjort det sista, men ska deras sjukvård anpassas till vår sjukvård så kommer kostnaderna öka dramatiskt. [...] Jag ser väldigt lite nytta, och väldigt höga kostnader för att uppnå detta. [...] Att ha en region som sträcker sig från Torsby i norr till Kalv i söder och säga att vi företräder alla "Västra Göta-värmlänningar" eller vad de nu kommer kallas. Nej, det finns ju liksom ingen samhörighet, och då tror jag att konflikterna ökar, och då tror jag att nyttan av att samarbeta minskar."

"Och så tycker jag att det har varit felaktiga skäl. För när man diskuterade det i regionfullmäktige så var det som att "Nu när Värmland vill"... Så är man som nån artig värd, som tar emot en gäst. "Självklart är de välkomna" och så. Det tyckte jag var så konstigt. Det ska ju vara rationella skäl på nått vis. [...] Jag tänkte mer som att "Vad ger det här mina västragötälänningar?" Det måste ju vara nått bra även för dem. Det ska ju inte bara vara att Värmland råkade bli... överblivna på kartan. Jag tycker ju att Värmland skulle vara ihop med Örebro. Sen lär det ha varit så att Örebro inte ville det, för att de ville söka sig till Stockholm, men Stockholm vill nog inte ta emot Örebro."

"Jag tycker den här storregionbildningen har kommit att likna en skoldans, där en inte vill dansa med dig, och en fick inte dansa med nån annan så den tar dig ändå, även om ni kanske inte alls tyckte det var så trevligt att dansa ihop egentligen. Hade Värmland hittat en mittregionstruktur som de var nöjda med, som de först sökte, då hade de inte kommit till oss. Nu säger Kungsbacka och Halland nej.. men alltså hade de kommit till oss så hade vi sagt "Jajamän!"."

Uppfattningar om demokratiska konsekvenser av en region-sammanslagning

Generella demokratiska konsekvenser

Meningarna går isär bland de intervjuade politikerna i frågan huruvida en sammanslagning av Värmland och Västra Götaland skulle innebära en försvagning av den regionala demokratin. Hälften svarar ja på denna fråga, men skiljelinjen hänger inte samman med regional hemvist, då det är ungefär lika många från båda regionerna som anser att demokratin riskerar att försvagas. Det finns inte heller några tydliga partimönster i denna fråga, då exempelvis samtliga vänsterpartister och kristdemokrater anser att demokratin riskerar att försvagas, medan så gott som samtliga socialdemokrater är av motsatt uppfattning. Med undantag för kristdemokraterna är företrädarna inom de borgerliga partierna splittrade i frågan. Däremot kan man skönja en könsdimension, eftersom kvinnorna i något större utsträckning än männen befarar att demokratin skulle försvagas vid en sammanslagning.

Även om det råder skilda meningar bland de intervjuade om huruvida den regionala demokratin skulle försvagas, så anser i alla fall de flesta att en sammanslagning för Värmlands del skulle innebära ett minskat inflytande över sina egna angelägenheter. I denna fråga går det inte att utläsa några tydliga parti- eller könsmonster, men däremot skiljer sig uppfattningarna åt mellan värmlänningar och västragötalänningar. Så gott som samtliga intervjuade värmlänningar befarar att den egna regionen kommer förlora egeninflytande vid en sammanslagning. En del menar att detta är oundvikligt när en liten region ska införlivas i en stor, men en annan synpunkt som framkommer är att Värmland genom ett samgående med Västra Götaland faktiskt samtidigt får medinflytande i nya frågor som är av stor betydelse för Värmland, och där man idag inte har något inflytande alls.

Det är tydligt att det i dessa frågor kring tänkbara demokratiska konsekvenser finns ett relativt starkt samband med huruvida man är positiv eller negativ till sammanslagningsförslaget i sig. De som är negativa till förslaget framhåller att sammanslagningen kommer att föranleda såväl ett minskat egeninflytande för Värmlands del som en generell försvagning av demokratin på den regionala nivån. De som är positiva till en sammanslagning av Värmland och Västra Götaland är däremot mer splittrade i dessa frågor. En klar majoritet anser visserligen att Värmland kommer att förlora egeninflytande, men de allra flesta tror inte att demokratin på den regionala nivån skulle minska. Många av de värmlänningar som är positiva till ett samgående menar dessutom att om Värmland kommer med i en mer resursstark storregion så innebär det ökade möjligheter att få till stånd beslut som man i dagsläget inte kan förverkliga som ett litet och jämförelsevis resurssvagt landsting. Man menar därför att frågan om Värmlands egeninflytande vid en eventuell regionsammanslagning måste ses ur det perspektivet.

Några röster om tänkbara konsekvenser för demokratin generellt:

"Politikernas kontakter med medborgarna kommer ju minska, om man inte väldigt kraftigt ökar antalet politiker, och det kommer man inte våga, för väldigt många politiker vågar inte stå upp för att politik behövs. För det är populärt att säga att när vi ska effektivisera och spara, då ska vi ha färre politiker. Och då blir det mindre demokratiskt. Och frågan är om det blir effektivare. Jag tror att fler huvuden tänker bättre än ett, så ett beslut där 20 varit med och fattat beslutet är oftast bättre än beslut där bara 8 har varit med."

"Ju mer komplicerad du gör den politiska beslutsinstitutionen... ju mer utspridd den blir, ju svårare blir den ju för de som redan innan hade svårt att förstå den. Man behöver ju bara titta på valdeltagandet [...] Alltså de som redan idag har svårt att ta till sig politik, vilket framför allt handlar om områden med låga inkomster, hög andel med invandrabakgrund och låg utbildning. För dem blir ju en större och mer utspridd organisation mindre sammanhängande... alltså något man inte har en relation till. [...] Ju större regionen blir, och ju längre bort den sträcker sig, alltså ju färre beröringspunkter man har, ju svårare blir det. Så de grupper som redan idag av olika orsaker har det svårt kommer ju inte få det lättare."

"Det demokratiska underskottet blir förmodligen större för Värmland. För de kommer nog att få betydligt färre personer som får regionalt inflytande gissar jag."

"Eftersom 149 ledamöter som idag redan är rätt många... ska det bli fler?...Nej... Eller så ska vi representera fler, och då minskar demokratin av den anledningen. Och ju fler som ska välja färre, ju mindre vikt får ju varje individs röst. Så ansvarsutkrävandet minskar ju. Redan idag är det ju komplicerat, och det blir ju inte mindre om det dessutom är en ort du inte förstår."

"Sen har du det där med identiteten, det brukar många ta upp, men jag brukar lugna dem och säga att ingen tappar identitet i det här, utan värmlänningen kommer fortfarande vara värmlänning. Jag la märke till det när man gjorde storkommunbildningarna, hur många hembygdsföreningar som då vitaliserades och nybildades. För då blev det plötsligt viktigt för Säfteborna att markera att man hade en gammal sockenbildning i Långserud, och en gammal sockenbildning och kommun i Värmlandsnäs osv. Och så blomstrade hembygdsföreningarna, och byalagsrörelsen startade upp."

"Avstånden blir ju längre, och då riskerar du att man kanske börjar jobba med telekommunikation, videokonferenser. Alla som har suttit på en videokonferens vet ju att det är ju inte så det går till i politiskt beslutsfattande. Du går ju inte in i konferenssalen och säger, ja du Kalle och Lisa nu ska vi dricka kaffe. Nej, jag är rädd att det där kommer leda till att man vill "downsiza"... och då offerar man gärna demokratin på effektivitetens altare."

"Jag tycker det är lite konstigt att värmlänningarna vill tillhöra Västra Götaland. Det kan jag vara väldigt förvånad över. Jag förstår det inte. [...] De kommer ju bli mycket färre. Så de blir ju en väldigt liten del, som kommer till oss."

"Enda nackdelen är väl det här då, när det gäller representationen, och möjligheten att vara med och påverka. Men när det gäller Värmland så har vi ju så dåliga möjligheter nu, rent ekonomiskt,... vi har inte mycket att trycka på med. Men ja...det löser sig..."

"Det ligger en uppenbar chans till vinst, och det är att vi lär av varandra. Och att vi möts och får ett annat perspektiv. Och att Göteborg berikas av att Torsbyborna har ett annat sätt att se på världen, eller en annan idé. Och vice versa. Men för att ta del av den vinsten så måste man skapa arenor för människor att mötas, och att man får tid till de mötena. Och i politiska termer så kostar det pengar, för då är det mötesarvodet och förlorad arbetsförtjänst. Och det är hotell och mat... men då är vi livrädda att det kommer nån jäddrans tidning och så ser de: "Men herregud, den nämnden kostar ju 3700 kr bara för att äta lunch varje gång de träffas. Fy fan att politikerna kan få det". Och så vågar vi inte stå för det. Låt den politiska nivån... alltså urlaka den inte, utan låt den få kosta då. För vi har en demokratisk nivå för att vi tror att det är det minst dåliga styrelseskicket vi har. Då måste ju det styrelsesättet, den formen och de människor som deltar där få utrymme."

De allra flesta intervjupersonerna, såväl förespråkare som motståndare till sammanslagningsförslaget, tror däremot att en sammanslagning skulle medföra en professionalisering av politikerrollen, vilket är en utveckling som de flesta beklagar. Samtidigt är det flera som betonar att det redan idag råder en hög grad av professionalisering på den regionala nivån. En del menar också att många av de regionala ansvarsområdena till sin karaktär blivit sådana att de mer och mer kräver en professionalisering av politikerrollen. Exempelvis är det flera som framhåller att en ökad professionalisering ändå kommer att nödvändiggöras av den snabba utvecklingen på sjukvårdsområdet. I denna fråga går det inte att utläsa några tydliga parti- eller könsmönster, men värmlänningar upplever i högre utsträckning än västragötalänningar att politikerrollen riskerar att professionaliseras. Detta beror sannolikt på att politikerrollen i Värmland är något mindre professionaliserad i dagsläget jämfört med Västra Götaland.

Konsekvenser för de regionalpolitiska konfliktlinjerna

De flesta av intervjupersonerna tror att konfliktnivån i vissa avseenden skulle öka om de två regionerna slogs samman. Detta gäller dock inte ifråga om konfliktnivån partierna emellan, som de flesta tror kommer att vara ungefär densamma. Många menar att de partipolitiska konflikterna är mer nedtonade på den regionala nivån jämfört med såväl den nationella som den lokala nivån. Pragmatism och samsyn sägs i stor utsträckning råda i såväl Västra Götaland som i Värmland, men det förefaller vara särskilt uttalat inom Västra Götalandsregionen. Den styrande blocköverskridande koalitionen anges som en bidragande orsak till denna utveckling. De flesta av de intervjuade västragötalänningarna anser att en sådan politisk kultur är eftersträvansvärd, framför allt just på den regionala nivån, som man menar lämpar sig sämre för traditionellt vänster-höger-tänkande. Även i Värmland är det en hel del politiker som hyser likartade uppfattningar, och vissa har starka förhoppningar om att ett sådant samarbetsklimat ska kunna vidmakthållas vid en eventuell framtida sammanslagning mellan Västra Götaland och Värmland.

Däremot så tror de flesta att territoriellt grundade konflikter kommer att öka vid en sammanslagning. Det är då dels konflikter mellan centrala och perifera delar av regionen som många tror kommer att accentueras, men framför allt så kommer konflikterna mellan storstäder och glesbygd enligt många att öka markant. Risken för en sådan utveckling ser många med stor oro på, då det finns en utbredd konsensus bland intervjupersonerna om att regionalisering per definition innebär att se till helheten och inte till den egna delen. ”Byapolitik” är det många som tar avstånd från – åtminstone rent principiellt. Samtidigt är det många som använder byapolitiska argument i sina ställningstaganden för eller emot sammanslagningen – och vissa tillstår också att detta många gånger är svårt att undvika. En del befarar dessutom att en regionsammanslagning med nödvändighet kommer att innebära ökade krav från medborgarnas sida, på att politikerna i en framtida storregion bör se till sina lokala intressen i större utsträckning än idag.

Vad gäller intervjupersonernas uppfattningar om territoriellt grundade konflikter så tycks inte skiljelinjen ha att göra med regional hemvist, då det inom båda regionerna är ungefär samma fördelning av olika uppfattningarna i denna fråga. Det finns inte heller några tydliga partipolitiska skiljelinjer i frågan, utan det framkommer olika uppfattningar inom

de flesta av partierna. Däremot framkommer ett könsmonster i denna fråga, med innebörden att kvinnor i högre utsträckning än män tror att en sammanslagning skulle föranleda en ökad konfliktnivå mellan olika territoriella områden. Männerna tror i högre utsträckning att dessa typer av konflikter kommer vara ungefär på samma nivå som idag.

När det däremot gäller intervjupersonernas uppfattningar om konflikter mellan stad och glesbygd så framkommer ett annorlunda svarsmönster. I den frågan föreligger det inga könsskillnader, utan män tror i lika stor utsträckning som kvinnor att just den typen av konflikter kommer att öka vid en regionsammanslagning. Vissa partipolitiska skillnader kan däremot skönjas i denna fråga, såtillvida att de få personer som avviker från övriga genom att de förutspår minskad eller oförändrad konfliktnivå mellan storstad och glesbygd, kommer från endera Socialdemokraterna, Centerpartiet, Folkpartiet eller Sjukvårdspartiet. Inom övriga partier anser samtliga företrädare att konflikterna mellan storstad och landsbygd skulle öka vid en sammanslagning.

Även i dessa frågor framkommer vissa skillnader mellan dem som är motståndare respektive förespråkare av en regionsammanslagning. De som är negativa till sammanslagningens förslaget anser samtliga att en sammanslagning skulle föranleda ökade konflikter mellan storstad och glesbygd samt mellan olika geografiska delar av regionen generellt. De är däremot mer splittrade ifråga om hur partirelaterade konflikter skulle kunna påverkas av en sammanslagning. Bland dem som är positiva till sammanslagningens förslaget är svarsmönstren omvända: man är eniga om att partirelaterade konflikter kommer att vara opåverkade vid en sammanslagning men man är däremot splittrade ifråga om hur förekomsten av olika typer av territoriellt grundade konflikter skulle påverkas. Det är ungefär lika många som tror på ökade konflikter som på en oförändrad konfliktnivå, men det är mycket få som tror på en minskad konfliktnivå i dessa avseenden.

När politikerna fick möjlighet att ta upp frågor som de själva tyckte var viktiga, och som inte hade berörts tidigare under intervjunvalde flera att peka på några ytterligare demokratiaspekter. Bland annat var det ett flertal personer som underströk vikten av att inte drastiskt minska antalet fullmäktigeledamöter vid en sammanslagning, och att inte heller låta nämnder och styrelser bli för små. Någon enstaka intervjuperson uttryckte en motsatt uppfattning, och ansåg att man nu borde ta chansen att rationalisera det regionalpolitiska arbetet, genom att reducera antalet politiker på den regionala nivån.

Betydligt fler intervjupersoner underströk dock istället vikten av att upprätthålla en hög representativitet, så att alla geografiska delar av en framtida storregion blir rättvist representerade. Särskilt företrädare för de mindre partierna uttryckte sin oro över att de kanske inte kommer att kunna få representanter för alla delar inom en framtida storregion. Några menade att det kommer att bli en svår avvägning mellan att värna representativiteten men att samtidigt se till att en fullmäktigeförsamling inte blir för stor och tungrodd. Många framhöll att ett värnande av representativiteten då bör väga tyngst.

Några röster om konsekvenser för de regionalpolitiska konfliktlinjerna:

”Det blir inte mer av vänster-höger-konflikter. Vänster-höger-blockeringen idag - eller vänster och borgerlig-blockeringen idag... [...] det finns inte riktigt utrymme för det där väldiga blockschackrandet. För det är alldeles för mycket praktiska problem som ska lösas. Och då gäller det att vi retoriker egentligen jobbar med klokskapsanalys istället för pajkastning. [...] På den regionala nivån kommer det att återigen bli som hos de gamla jag kände och som jag satt i lära hos. De försökte ju komma fram till det klokaste och nyttigaste beslutet för kommunen, inte för vem som satt och hade makten. Det var en socialdemokrat som valdes till kommunalråd, men av en borgerlig majoritet. För att han var en jädrans duktig kille, och hade bra förbindelser upp till den nationella nivån. Och han var en naturlig entreprenör. Kunde fånga in företag som lokaliserade sig hit och så...”

”Ju större det blir desto svårare är det att se till det gemensamma. Det kan ju bli mer uttalade konflikter inom regionen, att vissa konflikter kan bli mer uttalade, som t.ex. mellan storstad - landsbygd, det kan nog förstärkas när Värmland ska komma med. Det beror väl också på hur mycket de gör sig gällande där upp, och hur de tänker.”

”Jag är rädd för att vi får för mycket bypolitik i regionfullmäktige. Jag ser tendenser till det idag, men de är mindre idag än de var för 4-5 år sedan. [...] Alltså, vi göteborgare kunde inte säga vad vi tyckte, för vi uppfattades alltid som ”Jätten Glufs-Glufs”. ”Ni ska bara ha”. ”Nej, men människor i Angered dör 10 år tidigare än vad de gör i resten av regionen, så vi kanske ska satsa på världen där”. ”Nej, Göteborg har så mycket”. Och så satt vi där och kunde inte säga nått annat... För helt plötsligt var det BB i Lidköping som skulle läggas ner, och då är det liksom nära mig i Lidköping, och så ser man inte till det stora hela, i nått slags bredare perspektiv. [...] Jag är helt säker på att förståelsen för storstadsproblematik i en region med Värmland kommer att minska. Men idag har vi ju storstadsproblematik i Göteborg, och delvis i Borås, i Trollhättan och i Skövde.”

”Det blir troligen mer att ta hänsyn till. Och vi får mera av glesbygd, så vi i storstan kanske får svårare att få gehör, vad vet jag. Men egentligen borde det inte bli så stor skillnad. Men det är svårt att svara på faktiskt, det har jag inte funderat så mycket på.”

”Det kommer bli ökade konflikter. Eftersom vi kommer hänga ihop ekonomiskt och politiskt, så kommer medborgarnas möjligheter att förstå sambanden bli sämre, och det är redan nu svårt att förklara varför vi i Göteborg ska avstå pengar för att satsa nånting på Södra Älvsborgs Sjukhus”

”Det kommer att vara färre som representerar Värmland i en regionstyrelse, än vad vi har idag, det är klart. Men är man med i en storregion, så måste man ju se regionen i sin helhet. Det går ju inte att vara alltför mycket bypolitiker. Utan det är till att ge och ta, som det är idag i Värmland”

Konsekvenser för partiernas rekrytering och interna arbete

De flesta intervjupersonerna tror att en regionsammanslagning skulle få konsekvenser för partiernas interna arbete. Det finns några enstaka personer som har förhoppningar om ett förbättrat och mer rationaliserat partiarbete, men de allra flesta befarar att det kommer bli svårare att mötas och att hålla samman olika partigrupper i en framtida storregion. Det är främst de geografiska avstånden som uppfattas ställa till problem, då man förutspår att det kommer bli nödvändigt med längre resor och fler övernattningar. En del tror att det också kommer att bli ökade interna spänningar inom partierna, då fler partigrupper med olika geografisk hemvist ska jämkas samman till gemensamma ståndpunkter.

När det gäller partiernas möjligheter att rekrytera kandidater till förtroendeuppdrag i en eventuell framtida storregion så förekommer det flera olika ståndpunkter. Ungefär hälften av intervjupersonerna tror inte att förhållandena kommer att bli så särskilt mycket annorlunda jämfört med idag. Den andra hälften av intervjupersonerna är uppdelade i två läger, där den ena gruppen tror att rekryteringen kommer att underlättas genom att rekryteringsbasen blir bredare i en storregion, och genom att de regionala politiska uppdragen kommer att bli mer statusfyllda och attraktiva i en såpass stor region med mycket resurser. Den andra gruppen är mer pessimistiska ifråga om rekryteringsmöjligheterna i en framtida storregion, och framhåller att de politiska uppdragen kommer att bli mer komplexa och tidskrävande. Detta befarar man kommer avskräcka många från att ta på sig uppdrag, liksom de långa resor och övernattningar på annan ort som man räknar med att uppdraget kommer innefatta.

Det är flera av intervjupersonerna som är pessimistiska ifråga om möjligheterna att rekrytera medborgare som hör till de grupper som redan idag är underrepresenterade i politiken, som till exempel yngre personer, kvinnor och personer med utländsk bakgrund. En relativt stor andel bland intervjupersonerna framhåller dock att det redan idag är problematiskt att rekrytera dessa grupper till politiska uppdrag, och de tror inte att en sammanslagning i sig borde göra detta arbete vare sig lättare eller svårare. Drygt hälften av intervjupersonerna tror däremot att det framför allt är just representationen av underrepresenterade grupper som kommer att påverkas av en sammanslagning. Med undantag för en enda person så är det negativa konsekvenser som man förutser i detta avseende.

En grupp som de flesta tror kommer att bli än svårare att rekrytera är unga kvinnor med små barn, och det är då framför allt det ökade resandet med övernattningar borta från familjen som man tror kommer att avskräcka just denna grupp från politiken. Andra faktorer som många tror kommer att avskräcka just kvinnor är den befarade professionaliseringen av politikerrollen, och den ökade komplexitet och tidsåtgång som många tror kommer att följa med uppdraget. Några framhåller också att det troligen kommer att bli färre politiska uppdrag att konkurrera om inom partierna i en framtida storregion, och detta menar man riskerar att missgynna just de grupper som redan idag är underrepresenterade i politiken.

Även i dessa frågor går åsikterna delvis isär beroende på inställningen till sammanslagningsförslaget. De som är negativa till sammanslagningen anser i större utsträckning att såväl partiernas interna arbete som deras möjligheter att rekrytera företrädare kommer att försvåras vid en sammanslagning. Bland dem som är positiva till sammanslagningsförslaget tror ungefär hälften att rekryteringen generellt sett kommer att underlättas, men att just de underrepresenterade grupperna kommer att bli mer svårrekryterade. Men det är ungefär lika många av sammanslagningsförespråkarna som tror att rekryteringsmöjligheterna skulle vara desamma som idag, såväl ifråga om underrepresenterade grupper som rent generellt. Vad gäller partiernas interna arbete är det bland sammanslagningsförespråkarna ungefär lika många som tror på negativa, positiva respektive oförändrade förhållanden.

Några röster om konsekvenser för partiernas rekrytering och interna arbete:

”Vi har möte i styrelsen 6-8 ggr om året, i Göteborg för det mesta, och representantskapet som helhet brukar väl ha 4 möten, på lördagar. Det gäller ju att det fungerar då, med resor. För vi har inte råd att ta det på vardagar. Och har du då några som bor väldigt långt bort, då blir det ju problem för oss. Sen hur de andra partierna gör, det vet jag inte. En del kanske har distrikt som sammanfaller, men det tror jag inte. Men det kan bli praktiska problem helt enkelt att få lika många möten. Och det behöver man ju ha, så man kan följa verksamheten och så. Ekonomiskt ansträngande för partiet alltså, om man inte kan få ta hänsyn till det och få mer bidrag. Men det är ju rent praktiskt också att se till att alla kan. Vi har inte råd med övernattningar och sånt. Utan alla ska ju kunna ta sig fram och tillbaka över dagen, och det kanske kan bli svårt, kan jag tänka mig”

”Det behöver inte påverka kvinnorepresentationen. Det beror på hur medveten och vaken man är inför vad det är som måste till. [...] Om man behåller synen att det är din kompetens och ditt engagemang och ditt intresse, så finns det förutsättningar för både män och kvinnor att bli rätt representerade, och vi kan få det lika fördelat. Jag har sett i korridorerna nu, som jag har mött, regionråd och sånt där, för det finns ju en rätt hyfsad blandning av män och kvinnor. Och jag ser nog i alla led, vi har rätt mycket kvinnor i alla sammanhang, och de har ju då ofta gjort yrkeskarriärer som har gjort att de är väldigt väl lämpade att bli politiker. Och politiker kan man alltså fortsätta att vara, det har inte samma spärrar på sig som jobb och sådär. Så att nej, det är inga andra svårigheter för politiken när det gäller jämställdhet och rekrytering, än det är i yrkesrekrytering i övrigt.”

”Blir det ett större väljarunderlag för varje vald plats, så ökar ju konkurrensen om platserna. Nu har ju de flesta partier varannan-damernas-bestämmelser, men eftersom det fortfarande är så att i de flesta kommuner så är det män som är kommunstyrelseordförande... Det finns lika många kvinnor, men det är oftast män som är ordförande, så ser jag en risk att man tummar på varannan damernas, för att... det är ju inte ovanligt att ledande kommunpolitiker också sitter i regionen. Och då är risken den att ”Vi har ju bara en från vår kommun, och då är det rimligt att det är Lasse”. Man kan förstärka detta.”

”För dem som aspirerar på att ställa sig till förfogande kommer det att bli mera grannliga att pröva ”orkar jag med det”. Så att det kommer i viss grad att professionalisera politikerrollerna, och risken för snedrekrytering är ju då ungefär samma risk som med jämställdhetsfrågan. Man måste ju vara väldigt medveten om vad man gör, så man inte hamnar snett. Det är inte nånting som löser sig enkelt av sig självt. För att vi sitter fast med å mycket traditionella lösningar, så vi måste vara väldigt granskande, för att svara upp mot det vi sätter som mål; jämställdhet och lika förutsättningar och allt möjligt. Vad är förutsättningen för en 18-åring, för en 26-åring, en 36-åring eller en 46-åring? Livet varierar hela tiden. Barnalstringsperioder, och tonårsperioder och allt det här präglar ju hela familjen. Och chansen då att göra en karriär inom politiken, är ju liksom samma som med att göra en karriär i ett företag.”

”Alltså vi har en hel del med invandrarbakgrund, och det är hälften kvinnor, och det är lite taskigt vad gäller ålder, även om det har blivit lite bättre. [...] Men ju färre platser det finns att fördela ju tajtare blir striden. Och hur gör man då? Jo, man hittar en invandrad kvinna som är ung. Så löser man allt det på en gång, och så kan gubbarna komma... och det där... När man införde varannan damernas så hade det en väldigt intressant effekt. Det blev unga tjejer och gamla gubbar. [...] Så det blev en konkurrens där. Så är du ung tjej och invandrare, så kommer du ju att ha en fördel i det. Men är du gammal tjej eller gammal invandrare... för du ska ju uppfylla så många kriterier som möjligt. Helst ska du också vara akademiker, men jobba på Volvo.”

”Ska inte demokratin urlakas så måste man våga stå upp för att demokratin får kosta. Och faktiskt se till att det finns resurser som gör att vi kan mötas, att vi kan skapa trygga arenor där vi vågar ställa de där dumma frågorna till varandra. Så att vi faktiskt använder varandras kunskaper. Det är ju ingen mening med att bilda en stor region, men sen bilda så små styrelser att det ändå bara är några få ur en nomenklatura, en elit, som kan styra. [...] Om det bara är några få i eliten som ska styra så har vi ju inte vunnit nånting på det.”

Det framkommer även vissa skillnader mellan företrädarna för de två regionerna. Bland värmlänningarna tror merparten på oförändrade eller t.o.m. förbättrade förhållanden vid en eventuell sammanslagning, såväl ifråga om rekryteringsmöjligheter som partiernas interna arbete. Västragötälänningarna tror i större utsträckning på negativa konsekvenser i båda dessa avseenden. Det framkommer däremot inga könsmönster i dessa frågor, och även partierna emellan är skillnaderna små. Socialdemokrater tror dock i större utsträckning än andra att såväl det interna partiarbetet som rekryteringsmöjligheterna skulle förbättras vid en sammanslagning.

Fritidspolitikernas möjligheter att fullfölja uppdraget i en framtida storregion

Vid intervjuerna tillfrågades politikerna även om huruvida de trodde att en sammanslagning skulle påverka dem själva i olika avseenden, och om det i så fall handlade om negativa eller positiva konsekvenser för deras möjligheter att fullgöra sina uppdrag som fritidspolitiker. Fem olika typer av tänkbara effekter ombads politikerna att förhålla sig till, och ifråga om fyra av dessa så uppger majoriteten att de befarar att en sammanslagning skulle få negativa konsekvenser för dem personligen. Ifråga om en av de tänkbara konsekvenser som man fick ta ställning till – möjligheterna att företräda sina väljares intressen – så tror merparten av intervjupersonerna däremot inte att sammanslagningen kommer föranleda några förändringar. Men svårigheter att bibehålla medborgarkontakter, ökat resande, större tidsåtgång samt svårigheter att bibehålla överblick och kunskaper över regionens verksamheter är saker som de flesta av intervjupersonerna förutspår som oönskade konsekvenser för dem själva vid en sammanslagning. Det är dessutom mycket få av de intervjuade politikerna som förutspår några positiva konsekvenser i dessa avseenden. Samtidigt är det dock en hel del politiker som inte tror att de skulle påverkas alls i dessa avseenden.

Liksom i många andra frågor så visar det sig även i detta sammanhang finnas skillnader i förhållningssätt mellan dem som är positiva respektive negativa till sammanslagningsförslaget. De som är osäkra eller negativa till en sammanslagning anger i princip enbart negativa konsekvenser för den egna situationen som fritidspolitiker. De som är positiva till förslaget anger däremot såväl positiva som negativa konsekvenser för den egna personliga situationen. De uppger också att de i en del avseenden inte räknar med att det kommer att bli några större förändringar mot idag.

Det varierar dock en hel del hur pass allvarliga man upplever att olika konsekvenser skulle vara, och huruvida olika tänkbara konsekvenser skulle kunna påverka ett beslut om att fortsätta som fritidspolitiker eller ej. I huvudsak är det tre olika typer av förhållningssätt som framkommer bland intervjupersonerna. Det finns en grupp av politiker som ser många negativa konsekvenser och som av det skälet säger sig vara tveksamma till om de kan och vill fortsätta som politiker i en framtida storregion. Sedan finns det en grupp av politiker som i och för sig förutspår en hel del negativa konsekvenser, men som trots detta är ganska klart inställda på att fortsätta sin politiska gärning på den regionala nivån. Båda dessa grupper framhåller dock att deras slutliga ställningstagande i stor utsträckning

beror på de villkor som i så fall kommer att gälla för förtroendeuppdragen i en framtida storregion.

Därtill finns en relativt stor grupp av intervjupersoner som egentligen inte riktigt vill kännas vid att en sammanslagning skulle kunna få några negativa konsekvenser över huvud taget. Konfronterade med frågor om olika tänkbara negativa effekter tillstår dock de flesta av dessa att en sammanslagning nog i och för sig kan komma att förorsaka en del problem för dem själva, och att arbetet som fritidspolitiker nog kommer att bli betydligt mer krävande i en eventuell framtida storregion. Intrycket från intervjuerna är att dessa personer är så positivt inställda och entusiastiska till förslaget om en region-sammanslagning att de upplever att det finns lösningar på alla svårigheter som skulle kunna tänkas uppstå. I varje fall så menar många av dem att nackdelarna väger mycket lätt i vågskålen i relation till alla de potentiella fördelar som de tror kommer att följa med en sammanslagning. Dessutom menar många att eventuella problem bara hänger samman med själva sammanslagningsprocessen, och därmed är av övergående natur.

Många anger dessutom att även om de misstänker att det regionalpolitiska uppdraget kommer att bli betydligt mer krävande och tidsödande, så kommer det samtidigt att bli mer spännande och stimulerande att vara regionalpolitiker. En del tror till exempel att en sammanslagning skulle medföra en del problem på grund av ökad tidsåtgång och ökat resande, men samtidigt kan de trots detta se fram emot att få möjlighet att kunna utöka sitt politiska arbete och vara mer på resande fot. I detta sammanhang återkommer man dock ofta till att detta förutsätter att fritidspolitikerna får rimliga villkor i en eventuell framtida storregion.

Om man jämför representanterna från de två olika regionerna så framkommer vissa skillnader i upplevelser av personliga konsekvenser. Västragötälänningarna förväntar sig i något större utsträckning negativa konsekvenser av en sammanslagning, och särskilt gäller detta ifråga om tidsåtgång och resande. Det är dessutom i princip enbart värmlänningar som tror på *positiva* konsekvenser i de fem olika avseenden som man i detta sammanhang hade att förhålla sig till.

Det framkommer inga partimönster ifråga om upplevda personliga konsekvenser, men däremot framkommer könsskillnader ifråga om alla utom en av de olika tänkbara effekter som intervjupersonerna hade att förhålla sig till. Undantaget utgörs av frågan om möjligheterna att företräda sina väljare, där kvinnor och män i ungefär lika stor utsträckning upplever att detta skulle kunna bli mer problematiskt vid en eventuell sammanslagning. Övriga uppräknade förhållanden upplevs av männen som mindre problematiska. Kvinnorna upplever i större utsträckning än männen att en sammanslagning skulle medföra svårigheter på grund av ett ökat resande och större tidsåtgång, och kvinnorna anser också i större utsträckning än männen att det kan bli problem med att kunna bibehålla överblick och kunskaper över regionens verksamheter, samt att bibehålla kontakten med medborgarna.

När politikerna i slutet av intervjun fick möjligheter att ta upp ytterligare frågor som de tyckte var viktiga, var det flera som valde att nämna olika praktiska aspekter kring det

politiska uppdraget. Många framhöll de problem som långa resor skulle kunna ställa till med, särskilt för kvinnor och för småbarnsföräldrar, och menade att man borde fundera igenom olika sätt att hålla nere resandet och antalet övernattningar på annan ort. Andra menade att det tvärtom är viktigt att politikerna ges möjlighet att övernatta vid sammanträden långt ifrån hemorten, eftersom det ofta kan vara tröttande att resa fram och tillbaka till sammanträden, särskilt om de hålls på eftermiddagen och man dessförinnan har arbetat.

En del menade att ett minskat resande skulle kunna åstadkommas genom ett ökat användande av mail, videokonferenser och dylikt. Andra hade däremot farhågor för att man i syfte att minska resandet skulle öka inslaget av videokonferenser. Dessa kritiker menade att en sådan utveckling skulle vara till skada för demokratin, och att exempelvis kvinnor och ungdomar skulle få svårare att hävda sig och ta plats vid sådana mötesformer.

Andra menade att ett sätt att komma till rätta med resandet skulle kunna vara att alternera platsen för fullmäktigesammanträdena, så att inte samma personer tvingas till långa resor varje gång. Ett förslag som nämndes var att Vänersborg och Karlstad skulle dela på rollen som residensstad. Många politiker från Göteborgstrakten framhöll att det vore betydligt mer praktiskt om en hel del möten kunde koncentreras till Göteborg. Dels därför att det finns bättre övernattningsmöjligheter där, med bekvämare och mer centralt belägna hotell jämfört med exempelvis Vänersborg, men också för att kommunikationerna som regel är bättre till Göteborg från de flesta platser i en framtida storregion.

Röster om tänkbara konsekvenser för fritidspolitikernas möjligheter att fullfölja sitt politiska uppdrag

”Det känns lite stort och långt bort med Värmland, med resande och sånt.”

”Personliga konsekvenser? Nja, det är det väl även i en sån här konstellation som i övrigt. Det gäller bara att ha bra argument och försöka att få igenom dem.”

”Ska man åka från Torsby till Göteborg för ett möte, säg att du sitter med i regionens kulturberedning... ja, då måste du förmodligen stanna över. Idag är det ju så att det är väldigt sällan... det är bara på regionfullmäktige och vi har gruppmöten som vi sover över, det är i princip de enda tillfällen då jag behöver nyttja hotell i regionen. Det kommer ju öka dramatiskt.”

”Jag kommer säkert förlora en massa uppdrag. Kanske inte ens får något utrymme för uppdrag. Men det kan aldrig vara min utgångspunkt som politiker. Jag ser det nog som en ganska nödvändig rationalisering, det är inte så lätt att rekrytera till de uppdrag som finns idag. Så att även av det skälet... [...] Så jag tycker inte politiker får lov att suga sig fast, och hindra utvecklingen för att det kan innebära förlust av uppdrag eller så.”

”Man känner ju inte till Värmland på samma sätt. Man har ju precis lärt känna Västra Götaland. [...] Men vi har ju varit runt lite och gjort studiebesök, så jag tycker man börjar lära känna. Och det får ju vidgas i så fall. Men det är klart att det blir svårare.”

”Ska vi vara kvar i Vänersborg... bara lokalen där, om vi inte ska bygga om... det är ju fullt. Men om Värmland kommer med, så ligger ju Vänersborg ganska bra till geografiskt. Så det är ju även

sådana grejer man funderar på... hur det ska bli. Sen blir det ju längre resor också för många. Man har ju idag fördelat ut det här på Skövde, Mariestad, Borås o.s.v., och tjänstemän sitter ju lite här och var. Och ska du kanske lägga lite verksamhet nånstans, förmodligen i Karlstad då, ja då blir det ju längre resor för dem som ska jobba med de frågorna, typ Tandläkarstyrelsen eller nått. Och då kanske man får fundera på om man ska ha sex en-dagars-möten, eller om man ska ha en vecka på våren och en vecka på hösten. Sânt tycker jag man borde fundera kring. Men jag vet inte hur de tänker... om man ska fortsätta i de här hjulspåren när man knyter till sig Värmland. Så att jag ser en massa praktiska svårigheter.”

”Om det till exempel blir mer videokonferenser, då vet man ju att män har en tendens att babbla utan att säga nått, och väldigt många kvinnor säger bara nått när de verkligen har nått speciellt att säga i politiska sammanhang. Om männen då bara babblar på, det finns inga möjligheter att komma in i en sån videokonferens. Och att känna sig trygg, att faktiskt sitta bredvid nån såhär. Och om det nu sitter en enda representant ifrån de mindre partierna... Det skulle kunna vara en könsdimension som skulle kunna accentueras”

”Jo, det blir ju längre avstånd, och resande som kommer att bli jobbigare än det har varit. Jo, så kan det ju vara. Men det är ju inte så stor skillnad. Det är 20 mil till Göteborg, och skulle man ha tänkt sig Örebro eller nått, så är det 30 mil dit.”

”Jaa... jag har väl tänkt att blir det Värmland så gör det nog ingenting för mig, för jag slutar nog ändå efter nästa period, av åldersskäl. Men det kan ju vara det som gör att jag slutar, trots att jag kanske hade velat fortsätta. Det skulle jag kunna tänka mig, för att det blir lite... jaa...det blir annorlunda. Men det beror på vilka villkor som man får. [...] Men det blir till att fundera... om jag nu lyckas få en plats. Men jag tror att det kan vara avgörande faktiskt, om man står och vacklar.”

”De som får uppdrag får ett vidare ansvar på sig att vidareinformera och absorbera input i relation till medborgarna. Men idag finns det också fantastiska medel att göra det. Datoriseringen, den offentliga media, och medias förmåga att distribuera information från och till politiker.”

”Det kommer ta ganska lång tid innan man har lärt känna ett så stort geografiskt område till. [...] Det har ju varit en process att få till Västra Götaland, och få en känsla för det. Som kanske har tagit de här första 10 åren, och det är ju först nu vi har blivit permanentade också som region. Så det känns lite tidigt att göra ytterligare grejer kan jag tycka. Det kan också vara ett skäl. Nu har det satt sig, så nu ska man väl kanske konsolidera sig ett tag nu, och inte börja om igen på den här processen. Det blir väldigt arbetsamt tror jag, att det kommer att vara, för de flesta. Så det är ytterligare ett skäl att inte vara så där väldigt jublande glad över det här.”

”Lite svårare blir det nog, det blir ett tuffare hantverk att klara av. Fast det beror på hur man analyserar det... ja svårare...det är mer komplext. Och därför är det svårare att utföra det rent psykologiska och fysiska jobbet. Men jag tycker inte att det är en svårighet i negativ bemärkelse så att man skulle säga att ”då får vi nog undvika att göra det här reformarbetet”. Det vore ju som att vi inte skulle utveckla en ny bilmodell, för att den är svårare att göra. Eventuella svårigheter får inte hindra utvecklingen. Svårigheter är till för att övervinnas. Och det gäller att inte bli trött och uppgiven, utan bara konstatera att här har jag en ny uppgift som ska tacklas och lösas.”

5. Sammanfattning och slutsatser: Demokratin i Region Västsverige

Hur stort skulle en framtida Region Västsverige, det vill säga Värmland och Västra Götaland tillsammans, bli? Befolkningsmässigt skulle Region Västsverige få 1 832 000 invånare, vilket för Västra Götalands del skulle innebära en ökning med knappa 18 procent. Den nord/sydliga utsträckningen skulle fördubblas för båda länen, och avståndet från sydspetsen till nordspetsen blir 44 mil. Västra Götaland är något större än Värmland till ytan, 23 956 km² jämfört med 17 591 km², och den sammanlagda ytan skulle därmed uppgå till 41 547 km². En region med den storleken skulle i nuvarande länstruktur bli den fjärde mest vidsträckt, efter Norrbotten, Västerbotten och Jämtland.

Men i realiteten bor en mycket liten del av befolkningen i Norra Värmland och resorna mellan Torsby i norr till Svenljunga i söder torde bli få. Och om en kommande regionhuvudstad förläggs till Vänersborg är avståndet från Karlstad dit lika långt som från Svenljunga i söder.

Av dessa data står det klart att det är för Värmland som den stora omställningen står för dörren medan västragötalänningarna kommer att uppleva en relativt sett mindre förändring.

Resultaten från enkätundersökningarna som redovisades i kapitel 3 visade att det inte finns något som tyder på att politikernas bedömning av kvaliteten på landstingens service och demokrati kan knytas till befolkningsstorlek. Däremot finns klara samband mellan landstingets geografiska storlek med politikernas nöjdhet med service och demokrati, i synnerhet den aspekt som rör medborgarnas möjlighet att påverka politiken. Även valdeltagandet verkar följa samma mönster, då medborgare i högre utsträckning röstar i landstingsvalen i ytmässigt små län.

Men inga av dessa samband är absoluta. Till exempel kan vi notera att trots att Värmland är något mindre än Västra Götaland till ytan så är de förtroendevalda betydligt mer missnöjda med servicen och hur demokratin fungerar.

I intervjuerna i kapitel 4 är de längre avstånden ett av de vanligaste teman som tas upp när sammanslagningsreformen kommer på tal, och fler och längre resor är en farhåga som många nämner. Samtidigt finns det röster som inte tycker resandet är ett problem och som till och med uppskattar den delen av uppdraget. Det finns också gott om förslag på lösningar som skulle minimera konsekvenserna av avstånden, till exempel i form av videokonferenser och strategiska val av mötesplatser.

En annan farhåga är att en vidsträckt region skulle öka inslaget av byapolitik där olika regiondelar ställs mot varandra, en utveckling som många av intervjupersonerna är oroliga

för. Att regioner som har stor areal tenderar att ha fler konflikter mellan regiondelar bekräftas också av tidigare forskning (Botvar 2006). I kapitel 3 refererades forskningsresultat som tyder på att initiala konflikter mellan regionens olika delar under Västra Götalands första tid idag i princip har upphört. Dessa resultat visar både att faran för byapolitik är reell, men att situationen också kan övervinnas om den nya organisationen blir välfungerande och legitim i väljares och valdas ögon. Det är istället partipolitiska konfliktlinjer som dominerar regionpolitiken i Västra Götaland idag, inte lokalpolitiska.

Partierna är alltså centrala aktörer i regionpolitiken liksom i hela den svenska representativa demokratin, men det har varit svårt att hitta några tydliga partiskiljande åsikter i denna studie. Däremot har flera varit oroliga för vad som kommer att hända med det inre partiarbetet om länen slås samman. Risken finns att interna spänningar inom partierna kan försvåra det politiska arbetet.

Det är också en spridd uppfattning att ju större en region blir desto högre blir professionaliseringsgraden bland politikerna. Och ju mer professionaliserade de politiska uppdragen blir, desto större krav ställer de på de förtroendevalda i fråga om arbetsinsats och tid. Partiernas möjlighet att rekrytera kandidater underlättas av en större rekryteringsbas, men om kraven på politikerna samtidigt höjs är det inte säkert att rekryteringsprocessen underlättas.

I utvärderingen av regionreformen då Västra Götalandsregionen bildades (Karlsson 2010b) framkom att den sociala representativiteten i den nya regionens fullmäktige förbättrades jämfört med läget i de tidigare landstingen, även om situationen åter har försämrats något sedan dess. Det är därför uppenbart att det inte finns något omedelbart samband mellan regionstorlek och social representation bland de folkvalda. Men utvärderingen visade också att i Västra Götaland liksom i andra landsting och kommuner finns andra hierarkier i det politiska systemet där bristerna i social representativitet är tydligare. Det gäller särskilt ledande poster som ordförande i nämnder och styrelser. I intervjuundersökningen framkommer framför allt en oro för att den förväntade ökade professionaliseringen av politiken i och med en ny regionreform kan göra det ännu svårare att rekrytera kandidater från underrepresenterade grupper.

I studien har vi särskilt ställt frågor som rör hur fritidspolitikers arbets- och familjeliv skulle påverkas av en reform. Tidigare forskning har visat att kvinnor i högre utsträckning än män upplever att det politiska uppdraget är förknippat med olika typer av problem, och kommer i konflikt med arbets- och familjeliv (Gustafsson 2008). Särskilt påfrestande för arbets- och familjeliv är uppdrag som kräver många och långa resor som ibland inkluderar övernattningar.. De kvinnliga fritidspolitiker som intervjuats anger också i högre utsträckning än de manliga att de befarar att en sammanslagning skulle medföra olika typer av problem för deras personliga situation, och för möjligheten att fullfölja uppdraget som fritidspolitiker. Flera intervjupersoner, såväl kvinnor som män, framhåller också risken för att det i en sammanslagen region skulle bli svårare att rekrytera politiker som är småbarnsföräldrar, och då särskilt kvinnor

När Västra Götaland bildades valde man i regionen att införa en politisk styrmodell där regionala beställarnämnder och utförarstyrelser utgjorde ett viktigt inslag. I en tid när många kommuner och landsting har valt att kraftigt dra ner på, och i vissa fall helt avskaffa politiska nämnder (Karlsson, Rommel och Svensson 2009) har Västra Götaland vidhållit sin organisationsmodell. Det innebar också att trots att tre län och en landstingsfri storstad gick samman så skedde ingen motsvarande minskning av antalet förtroendevalda politiker på den regionala nivån. Västra Götaland är därför idag den region bland Sveriges regioner och landsting som har överlägset flest förtroendevalda, fler än Skåne och Stockholm tillsammans (Karlsson 2010b). Att regionen har så många förtroendevalda innebär att kontaktytan mellan politiker och medborgare inte minskade nämnvärt på grund av bildandet av Västra Götaland.

Hur situationen skulle se ut i ett framtida sammanslaget Region Västsverige kommer att bero på vilken organisationsmodell den nya regionen får och hur många platser fullmäktige får. I våra intervjuer framkom att flera politiker idag oroar sig för att antalet förtroendevalda skulle minska vid en reform. En av riskerna med detta som framhålls i intervjusvaren är en det blir svårare för alla regionens delar att bli rättvist företrädda. Samtidigt är man medveten om att en alltför stor politisk organisation kan bli tungrodd och det finns också röster som förespråkar en minskning av antalet förtroendeuppdrag.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att regionpolitikerna i Värmland och Västra Götaland är delade i frågan om hur man bedömer de sammantagna demokratiska konsekvenserna av en sammanslagning. Partitillhörighet är inte en viktig förklaring till denna klyvning, ett tydligare mönster är att politiker i Värmland är mer positiva än kollegorna i Västra Götaland. Kvinnor oroar sig också i något högre grad än män för negativa effekter för demokratin.

Ett övergripande mönster i intervjuerna som presenterades i kapitel 4 är att politiker som i allmänhet är negativa till en sammanslagningsreform också har en tydligt negativ bild av konsekvenserna för demokratin, medan de som är positiva till en reform i allmänhet tonar ner riskerna för demokratiska försämringar.

Här uppstår en intressant fråga om det är bedömningen av de demokratiska effekterna som påverkar inställningen till den föreslagna reformen eller om det är inställningen till reformen som också gör att man värderar konsekvenserna för demokratin annorlunda. På det viset liknar åsiktsmönstren vad man brukar finna när inställningen till EU studeras. Även här finns tydliga samband mellan hur man ser på unionen generellt och Sveriges medlemskap däri å ena sidan och bedömningen av demokratins kvalitet inom unionen å den andra (Holmberg 2001).

Det är självfallet omöjligt att på djupet skärskåda hur dessa hållningar förhåller sig till varandra men vår tolkning av intervjusvaren är att det i många fall är synen på reformen som påverkar vilka demokratiska argument man använder. Demokratiska argument för och emot reformer har en hög legitimitet i det politiska samtalet. Det är få som öppet skulle förespråka försämringar för demokratin för att åstadkomma andra politiska mål. Däremot kan man misstänka att demokratiska argument är lättare att ta till än argument

som skulle röja missnöje med att en egen gynnad situation skulle kunna försämrats något till förmån för andra idag missgynnade.

Under ytan finns här inställningar som grundar sig i alternativa lösningar till Region Västsverige. I Östra Värmland finns önskemål om samgående med Örebro, och i Södra Västra Götaland är alternativet att gå samman med Halland mer attraktivt än Värmland. Återkommande i intervju svaren är dansmetaforer av typen ”vem bjuder upp vem?”.

Frågan om alternativa sammanslagningsförslag kan tyckas ligga vid sidan om denna studies ämne, men i själva verket är den central. För att en ny demokratisk organisation skall kunna fungera långsiktigt krävs att den är legitim i medborgares och politikernas ögon. Samhörigheten mellan olika delar av den nya gemenskapen är avgörande för att en sådan legitimitet skall uppstå och för att lokalpolitiska motsättningar skall kunna överbyggas.

Någonting som också är slående efter att 24 politiker från Värmland och Västra Götaland har intervjuats är den närmast totala avsaknaden av argument som framhåller positiva demokratiska konsekvenser. Förespråkare för sammanslagningsreformen lyfter istället främst fram fördelar för näringslivet, samt rationaliserad och mer kostnadseffektiv sjukvård - samt att Värmland idag har svårt att stå på egna ben, ifråga om bland annat sjukvård och infrastruktursatsningar.

I fokus för denna studie ligger frågan om vilka demokratiska effekter en sammanslagningsreform skulle få och vi har inga möjligheter att dra några slutsatser om reformens eventuella konsekvenser för verksamhetens kvalitet och service. Men i en sammantagen demokratisk utvärdering av en eventuell regionsammanslagning är inte politikernas bedömningar av konsekvenser för kärnverksamheterna ovidkommande. Enligt systemkapacitetsargumentet som introducerades i kapitel 2 är möjligheterna att förverkliga den politik folket önskar sig ett demokratiskt systems främsta uppgift, och då måste man dimensionera organisationens storlek därefter. När fritidspolitiker gör kalkylen att negativa effekter för demokratiska processvärden (till exempel representativitet och medborgarkontakter) kan uppvägas av positiva konsekvenser för verksamhetens kvalitet och effektivitet är det inte nödvändigtvis en avvägning mellan demokratiska och andra värden. Det spelar ingen roll om demokratiska beslutsprocesser har aldrig så hög kvalitet om inte de politiska beslut som processerna mynnar ut i kan genomföras. Att reformera politiska organisationer handlar därför mindre om att göra avkall på demokratin för effektivitetens skull utan mer om att åstadkomma en effektiv demokrati (Karlsson 2010a) där både möjligheten att fånga upp medborgarnas politiska önskemål och att förverkliga dem ingår.

Diskussioner om regionreformer pågår runt om i landet när denna studie genomförs. I Norra Sverige, där landsting med liten befolkning men mycket större arealer än Västra Götaland och Värmland, lyfts delvis samma problematik fram när frågan om storregioner kommer på tal. Oron för byapolitik och försämrad representation finns även där kombinerat med förhoppningar om förbättrade förutsättningar för verksamheten (Eriksson 2009). I dessa formativa tider är det därför extra viktigt att ta del av erfarenheter från dem som gått före, till exempel Västra Götaland och Skåne. Särskilt viktigt är

att de förtroendevaldas erfarenheter tas till vara, och denna studie har syftat till att göra just det. I figur 8 nedan har vi sammanfattat studiens resultat i form av identifierade förhoppningar och farhågor kring vad en sammanslagning av Värmland och Västra Götaland skulle medföra.

Figur 8 Möjliga demokratiska konsekvenser av en sammanslagningsreform i sammanfattning

Förhoppningar

- Förhoppningar om en ökad systemkapacitet – en större region kan mer framgångsrikt lösa framtidens problem. I synnerhet för Värmlands del.
- En större befolkning ökar partiernas rekryteringsunderlag till politiska uppdrag

Befarade risker (inkl nyanseringar och motstrategier)

- Ökade avstånd leder till fler och längre resor, och därmed ökade krav på förtroendevalda. (Kan motverkas med videokonferenser och strategiskt valda mötesplatser)
- Större region kan leda till färre politiker och ökad professionalisering av politikerrollen för att klara av att styra en större organisation. (Kan delvis motverkas med att bibehålla många förtroendeuppdrag för fritidspolitiker)
- Ökade krav och professionalisering kan i sin tur leda till svårighet att rekrytera förtroendevalda generellt, och särskilt från vissa sociala grupper. Framför allt småbarnsföräldrar och kvinnor riskerar att missgynnas. (Kan förebyggas genom lyhördhet och anpassning av arbetsformer, samt genom press på partierna att upprätthålla mångfald bland sina representanter)
- En större region kan leda till ökad grad av "byapolitik" och interna motsättningar inom partierna mellan företrädare för olika delar av regionen (Erfarenheter från Västra Götaland visar att byapolitiska konflikter kan övervinnas).

Referenser

- Andersson, Ulrika (2006). "Rör inte vårt akutsjukhus" i *Nya gränser. Västsverige*. Lennart Nilsson (Red.): SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Baldersheim, Harald, et al., Eds. (2003). *Er smått godt? Er stort så flott? Analyser av kommunestrukturens betydning*: Forskningsrapport 1/2003, Det samfunnsvitenskapelige fakultet. Universitetet i Oslo.
- Botvar, Pål Ketil (2006). "Konfliktmönstre i regionkommunen" i *Skandinaviske regioner - plass for politikk?* Per Kristen Mydske (Red.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Bäck, Henry (2004). *Av de många ett. Västra Götalandsregionens politiker. Partipolitiska och territoriella skiljelinjer*.
- Dahl, Robert A och Edward R Tufte (1973). *Size and Democracy*. Stanford: Stanford University Press.
- Eriksson, Katarina (2009). "Norrlänningarna och flernivådemokratin" i *Kan norra Sverige regionaliseras? Beslutsprocesser och medborgarperspektiv*. Anders Lidström (Red.). Umeå: Luleå tekniska universitet, Umeå universitet, Mittuniversitetet.
- Erlingsson, Gissur Ó (2009). *Partidemokrati på landstingsnivå. Kunskapsinventering med empiriska illustrationer*. Linköping: Centrum för kommunstrategiska studier.
- Gilljam, Mikael, David Karlsson och Anders Sundell. (2010). *Politik på hemmaplan. Tiotusen fullmäktigeledamöter tycker om demokrati*. Stockholm: Kommentus.
- Gustafsson, Anette (2008). *Könsmakt och könsbaserade intressen. Om könspolitisk representation i svensk kommunalpolitik*. Göteborg: Förvaltningshögskolan, Göteborgs universitet.
- Holmberg, Sören, Red. (2001). *EuropaOpinionen. Valundersökningar ; 19*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen Göteborgs universitet.
- Johansson, Folke (2007). "Demokratin i stora och små kommuner: Ett medborgarperspektiv" i *Kommunstorlek och demokrati*. Folke Johansson, David Karlsson, Bengt Johansson och Ylva Norén Bretzer (Red.). Stockholm Sveriges kommuner och landsting.
- Karlsson, David (2007a). "Att vidga sina gränser. Om kommunal indelning, demokrati och rättvisa" i *Demokratisk och effektiv styrning. En antologi om forskning i offentlig förvaltning*. . Sven Siverbo, Lena Andersson-Felé, David Karlsson och Viveka Nilsson (Red.). Lund: Studentlitteratur.
- (2007b). "Demokratiska stordriftsfördelar? Kommunstorlek och demokrati ur ett politikerperspektiv" i *Kommunstorlek och demokrati*. Folke Johansson, David Karlsson, Bengt Johansson och Ylva Norén Bretzer. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.

- (2010). "Effektiv demokrati" i *Kommunalvalet 2006. Väljare och partier i den lokala demokratin*. Folke Johansson (Red.). Göteborg: CEFOS, Göteborgs universitet.
- (2010). "Landstingspolitikerna och den regionala demokratin framtid" i *Västra Götalandsregionen 1999-2008*. Lennart Nilsson (Red.). Göteborg: SOM-institutet och CEFOS.
- Karlsson, David, Olof Rommel och Johan Svensson. (2009). *Alternativa politiska organisationer. Om kommuner som avvecklar sina facknämnder och inrättar fullmäktigeberedningar och styrelseutskott*. Stockholm: SKL.
- Nilsson, Lennart, Red. (2004). *Svensk samhällsorganisation i förändring. Västsverige vid millennieskiftet*. Samhälle, opinion, massmedia. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- (2010). "Medborgarna och flernivådemokratin i Västsverige" i *En region blir till. Västra Götalandsregionen 1999-2008*. Lennart Nilsson (Red.). Göteborg: SOM-institutet och CEFOS, Göteborgs universitet.
- SOU (2007:10). *Hållbar samhällsorganisation med utvecklingskraft* Ansvarskommitténs slutbetänkande.
- Wohlgemuth, Daniel (2006). *Den responsiva demokratin? Effekter av medborgarnas delaktighet i den lokala demokratin* Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet.

Bilaga 1: Intervjupersoner

Landsting/region	Person	Parti	Valkrets
Värmland	Lars Jonsson*	Socialdemokraterna	Norra valkretsen
	Thorsten Egonsson	Moderaterna	Norra valkretsen
	Ulrika Birkflo**	Vänsterpartiet	Norra valkretsen
	Gerd Karlsson**	Socialdemokraterna	Västra Valkretsen
	Torgny Danielsson **	Socialdemokraterna	Västra Valkretsen
	Lena Karlsson*	Vänsterpartiet	Centrala valkretsen
	Johnny Mattson	Kristdemokraterna	Centrala valkretsen
	Carin Melin*	Folkpartiet	Östra valkretsen
	Claes Kilsby	Moderaterna	Östra Valkretsen
	Inga-Lill Röhr	Socialdemokraterna	Östra Valkretsen
	Halvar Pettersson	Centerpartiet	Sydvästra valkretsen
	Erik Jansson*	Sjukvårdspartiet i Värmland	Sydvästra valkretsen
* <i>ordinarie ledamot fullmäktige Region Värmland</i>			
** <i>ersättare fullmäktige Region Värmland</i>			
Västra Götaland	Marianne Nilsson	Kristdemokraterna	Bohuslän
	Göran Levin	Folkpartiet	Bohuslän
	Uno Nilsson	Socialdemokraterna	Bohuslän
	Ulrik Hammar	Folkpartiet	Ålvsborg
	Birgitta Losman	Miljöpartiet	Ålvsborg
	Gunnel Brandt	Socialdemokraterna	Ålvsborg
	Mari-Ann Eriksson	Vänsterpartiet	Göteborg
	Håkan Linnarsson	Socialdemokraterna	Göteborg
	Linda Siverbo	Moderaterna	Göteborg
	Bengt Andersson	Centerpartiet	Skaraborg
	Tina Jörhall	Moderaterna	Skaraborg
	Christina Vestlund	Centerpartiet	Skaraborg

Bilaga 2: Intervjuguide, telefonintervjuer

Generell inställning till regionala nivån och förslaget om storregioner

Jag skulle vilja be dig att ta ställning till vart och ett av de här påståendena, genom att ange om du instämmer eller ej.

1. Den befintliga organiseringen i din region fungerar dåligt.
2. Ansvarsutredningens förslag om att bilda storregioner är bra.
3. Landstingen/regionerna bör avskaffas

Demokrati och service med nuvarande organisering

4. På det hela taget hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i landstinget/regionen?
1 inte alls nöjd 2 inte särskilt nöjd 3 ganska nöjd 4 mkt nöjd
5. Vilka möjligheter anser du att medborgarna har att påverka politiska beslut i landstinget/Regionen.
1 mycket dåliga 2 ganska dåliga 3 varken/eller 4 ganska goda 5 mycket goda
6. Hur tycker du på det hela taget att servicen har fungerat under de senaste 12 månaderna i landstinget/regionen där du bor?
1 mycket dåligt 2 ganska dåligt 3 varken/eller 4 ganska bra 5 mycket bra

Generell inställning till förslaget att slå samman Västra Götaland och Värmland

Nu följer några påståenden om olika typer av konsekvenser som en sammanslagning av Västra Götalandsregionen och Värmland eventuellt skulle kunna tänkas föranleda. Jag skulle vilja be dig att ta ställning till vart och ett av de här påståendena, genom att ange om du instämmer eller ej.

7. Det är ett bra förslag att slå samman Värmland och Västra Götaland till en storregion.
8. En sammanslagning av Västra Götaland och Värmland skulle troligen gynna min del av regionen.
9. En sammanslagning av Västra Götaland och Värmland medför troligen förlorade mandat för mitt parti.
10. En sammanslagning med Västra Götaland skulle för Värmlands del troligen innebära minskat inflytande över sina egna angelägenheter.
11. En sammanslagning av Västra Götaland och Värmland skulle troligen gynna Värmland mera än Västra Götaland.
12. En sammanslagning av Västra Götaland och Värmland skulle troligen medföra en professionalisering av politikerrollen.
13. En sammanslagning av Västra Götaland och Värmland skulle troligen leda till en förbättring av servicen på den regionala nivån.
14. En sammanslagning av Västra Götaland och Värmland skulle troligen leda till en försvagning av den regionala demokratin.
15. En sammanslagning av Västra Götaland och Värmland skulle troligen leda till minskade klyftor i samhället mellan resursstarka och resurssvaga grupper av medborgare.

Uppfattningar om konsekvenser generellt för demokratin och politiken

Nu följer några frågor kring hur du tror att demokratin och politiken i regionen generellt skulle påverkas av en sammanslagning av Västra Götalandsregionen och Landstinget i Värmland.

Tror du att en sammanslagning skulle påverka demokratin och politiken på ett positivt sätt, ett negativt sätt eller att en sammanslagning inte skulle få några konsekvenser alls i följande avseenden: (motivera gärna kort)

16. Partiernas möjlighet att rekrytera kandidater till förtroendeuppdrag i regionen
17. Partiernas interna arbete
18. Representationen av olika underrepresenterade grupper i politiken på den regionala nivån (som t ex kvinnor, invandrare, yngre etc)

Om regionerna slogs samman, tror du att följande konflikter då skulle öka eller minska, eller att konfliktnivån skulle vara den samma?

19. Konflikter mellan olika delar av regionen generellt
20. Konflikter mellan storstad och glesbygd i regionen
21. Partikonflikterna i regionen

Uppfattningar om personliga konsekvenser som fritidspolitiker

Nu följer några frågor kring hur du bedömer att du som fritidspolitiker skulle påverkas av en sammanslagning av Västra Götalandsregionen och Landstinget i Värmland

Tror du att en sammanslagning skulle påverka dina möjligheter att arbeta som fritidspolitiker på ett positivt sätt, ett negativt sätt eller att en sammanslagning inte skulle få några konsekvenser alls för dig i följande avseenden: (motivera gärna kort).

22. Dina möjligheter att företräda dina väljares intressen
23. Tiden du lägger ner på ditt uppdrag
24. Antalet resor och längden på resorna inom ditt uppdrag
25. Din förmåga att ha kunskap och överblick över regionens verksamhet
26. Dina möjligheter till kontakter med regionens medborgare

Övrigt:

27. Finns det något särskilt, utöver de saker som vi har berört, som du anser att man bör tänka på vid en sådan här reform; för att säkra demokratin och fritidspolitikernas möjligheter att fullgöra sina uppdrag?